

Vabariigi Valitsuse määruse „Tüandre looduskaitseala kaitse-eeskiri“ eelnõu SELETUSKIRI

1. Sissejuhatus

Looduskaitseseaduse (edaspidi ka *LKS*) § 10 lõike 1 alusel on Vabariigi Valitsusel õigus võtta ala kaitse alla ja kehtestada ala kaitsekord. Eelnõukohase määrusega muudetakse olemasoleva looduskaitseala kaitse-eesmärke ja kaitsekorda ning korrigeeritakse kaitseala piire.

Tüandre looduskaitseala (edaspidi ka *kaitseala*) asub Valga maakonnas Tõrva vallas Pilpa külas ja Viljandi maakonnas Mulgi vallas Lilli külas.

Kaitseala moodustati 1999. aastal soometsade ja nende elustiku kaitseks. Praegu kehtiv kaitsekord kinnitati Vabariigi Valitsuse 14. juuli 2005. a määrusega nr 186 „Tüandre looduskaitseala kaitse-eeskiri“.

Vastavalt *LKS* § 91 lõikele 1 kehtib enne selle seaduse jõustumist kaitse alla võetud kaitsealade ja kaitstavate looduse üksikobjektide kaitseks kehtestatud kaitsekord seni, kuni kehtestatakse looduskaitseseaduse alusel uued kaitse-eeskirjad. Käesolevaga ei võeta määrusega kaitse alla uut ala, vaid kinnitatakse kaitse all olevale alale kehtivate õigusaktide kohane kaitsekord.

Sisuliselt muudetakse eelnõukohase määrusega *LKS* § 13 lõike 1 mõistes olemasoleva kaitseala kaitse eesmärke, kaitsekorda ja tsoneeringut ning viiakse läbi kaitseala välispiiri korrigeerimine. Kaitseala välispiiri muudetakse lähtuvalt Eesti ja Läti vahelisest riigipiirist, jättes kaitsealast välja 10 m laiuse piiririba. Muudatused on vajalikud loodusväärtuste kaitse tõhustamiseks ja vajadusest viia kaitsekord vastavusse kehtivate õigusaktidega. Muudatusega vähendatakse osaliselt metsavajakute probleemi, kuna täiendavalt võetakse range kaitse alla senini vähe kaitstud laane-, salu- ja soovikumetsi. Samuti likvideeritakse topeltkaitse küsimus, kuna praegu kattub Tüandre looduskaitseala Tüandre metsise püsielupaigaga ja Paanikse metsise püsielupaigaga. Kaitse-eeskirja muutmise peamine eesmärk on tagada eeldused vanale metsale iseloomuliku elustiku säilimiseks, tagada I ja II kaitsekategooria liikide elupaikade pikaajaline säilimine ning lihtsustada olemasolevate rajatiste hooldustöid sihtkaitsevööndites. Topeltkaitse vältimiseks ja õigusselguse huvides arvatakse Tüandre metsise püsielupaik ja Paanikse metsise püsielupaik kaitsealuste objektide hulgast välja ja arhiveeritakse registris. Edasi kaitstakse neid objekte Tüandre looduskaitseala koosseisus. Kokkuvõttes ei võeta määrusega kaitse alla uut ala, vaid kinnitatakse kaitse all olevale alale ajakohastatud ja täpsustatud kehtivate õigusaktide kohane kaitsekord.

Kaitsekorda muudetakse loodusväärtuste kaitseks ja vajadusest viia kaitsekord vastavusse kehtivate õigusaktidega. Selleks et tagada üle-eestiliselt eeldused vanale (vähemalt 100-aastasele) metsale iseloomuliku elustiku säilimiseks, on Riigimetsa Majandamise Keskus (edaspidi ka *RMK*) teinud ettepaneku arvata eri kaitsealadel sihtkaitsevööndisse varem piiranguvööndis olnud riigimaid. Piiranguvööndi kaitsekord ei taga metsakoosluste piisavat kaitset ning seetõttu on metsakoosluste kaitseks vajalik kehtestada sihtkaitsevööndi režiim, mille puhul on majandustegevus keelatud. Metsade täiendav range kaitse alla võtmine on vajalik seni ebapiisavalt kaitstud laane-, salu- ja sooviku tüübirühmade puhul. Riiklike eesmärkide täitmiseks laiendatakse Tüandre looduskaitsealal Paluora sihtkaitsevööndit ja luuakse Kulbina sihtkaitsevöönd. Sellega hõlmatakse kaitsealal sihtkaitsevööndisse 26,9 ha

laanemetsi, 39,5 ha salumetsi ja 52,2 ha soovikumetsi. Laane- ja salumetsade täiendava range kaitse alla võtmisega täiendatakse Eesti metsanduse arengukava (aastani 2020) ja looduskaitse arengukava (aastani 2020) eesmärki parandada rangelt kaitstava metsamaa tüpoloogilist esinduslikkust, nii et see teeniks strateegilist eesmärki „Metsade kui elu- ja looduskeskkonna säilimine on tagatud“. Kaitse-eesmärgiks olevate metsakoosluste soodsat seisundit ei ole võimalik tagada piiranguvööndi režiimis, sest piiranguvööndis (kus on lubatud majandustegevus) ei ole võimalik tagada metsakoosluste puutumatut arengut, mis on vajalik koosluste ja neile omaste liikide (sh vanametsaliikide) soodsaks seisundiks. Puutumatust saab tagada vaid sihtkaitsevööndis.

Vabariigi Valitsuse 5. augusti 2004. a korralduses „Euroopa komisjonile esitatav Natura 2000 võrgustiku alade nimekiri“ (edaspidi *Natura korraldus*) nimetatud Tüandre loodusala kaitse-eesmärkides on võrreldes Tüandre kehtiva kaitse-eeskirjaga erinevused. Kaitse-eeskirja järgi on kaitse-eesmärgiks seatud niiduelupaigatüüp kuivad niidud lubjarikkal mullal (6210*) (*olulised käpaliste kasvukohad). Kuna see elupaigatüüp on Tüandre looduskaitsealal ekslikult määratud, eemaldatakse see elupaigatüüp kaitseväärtuste nimistust ning kaitse-eesmärgiks lisatakse elupaigatüüp liigirikkad aruniidud lubjavaesel mullal (6270*), mida on kaitsealal inventeeritud veidi alla 3 ha. Vastava muudatuse tegemine on töös.

Vabariigi Valitsuse määruse eelnõu on koostanud Keskkonnaameti looduskaitse planeerimise osakonna spetsialist Reet Reiman (tel 5689 3268, e-post reet.reiman@keskkonnaamet.ee), eelnõu kaitsekorra otstarbekust on kontrollinud Keskkonnaameti looduskaitse planeerimise osakonna juhtivspetsialist Eleri Laidma (tel 5304 7558, e-post eleri.laidma@keskkonnaamet.ee), eelnõu õigusekspertiisi on teinud Keskkonnaameti õigusosakonna vanemjurist Reelika Metshein (tel 5697 7994, e-post reelika.metshein@keskkonnaamet.ee). Keskkonnaministeeriumi kontaktisik eelnõu ministeeriumitevahelisel kooskõlastamisel ja kinnitamisel on Marika Erikson (tel 626 5880, e-post marika.erikson@envir.ee). Eelnõu on keeleliselt toimetanud Siiri Soidro (tel 640 9308, e-post siiri.soidro@tlu.ee).

2. Eelnõu sisu, piirangute ja kaitse alla võtmise põhjendus

2.1. Kaitse-eesmärkide vastavus kaitse alla võtmise eeldustele

Kaitseala kaitse-eesmärk on kaitsta eluslooduse mitmekesisust, väärtuslikke metsakooslusi ning kaitsealuseid liike ja nende elupaiku. Need liigid on metsis (*Tetrao urogallus*) ja limatünnik (*Sarcosoma globosum*). Lisaks kaitstakse laane-, salu- ja soovikumetsi ning neile metsadele iseloomuliku elustiku mitmekesisust ning elupaigatüüpe, mida nõukogu direktiiv 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ning loodusliku loomastiku ja taimestiku kaitse kohta (EÜT L 206, 22.07.1992, lk 7–50; edaspidi *loodusdirektiiv*) nimetab I lisas. Need on looduslikult rohketoitelised järved (3150), liigirikkad aruniidud lubjavaesel mullal (6270*), vanad loodumetsad (9010*), vanad laialehised metsad (9020*), rohunditerikkad kuusikud (9050), soostuvad ja soo-lehtmetsad (9080*) ning siirdesoo- ja rabametsad (91D0*).

Vastavalt LKS §-le 7 on kaitseala kaitse alla võtmise eeldused ohustatus, haruldus, tüüpilisus, teaduslik, ajaloolis-kultuuriline või esteetiline väärtus või rahvusvahelistest lepingutest tulenev kohustus ning linnu- ja loodusdirektiivi rakendamine. Tüandre looduskaitseala kaitse all olemise

eelduseks on alale eesmärgiks seatud väärtuste ohustatus ja haruldus, ala esteetiline väärtus ning loodusdirektiivi rakendamine.

Haruldased ja ohustatud vee-, metsa-, niidu- ja sookooslused. Tüdre looduskaitsealal leiduvad looduslikud magevee, niidu- ja metsakooslused – rohketoitelised järved (3150), liigirikkad aruniidud lubjavaesel mullal (6270*), vanad loodusmetsad (9010*), vanad laialehised metsad (9020*), rohunditerikkad kuusikud (9050), soostuvad ja soo-lehtmetsad (9080*) ning siirdesoo- ja rabametsad (91D0*) – on haruldaste ja ohustatutena lisatud loodusdirektiivi I lisasse ning osaliselt märgitud esmatähtsate elupaikadena, mille kaitse tagamisel on Euroopa Liidul ja selle liikmesriikidel eriline vastutus. Need elupaigatüübid on intensiivse metsamajanduse tõttu muutunud Euroopa boreaalses piirkonnas haruldaseks ja seetõttu on ohustatud ka paljud nende kooslustega seotud liigid, kes kasutavad eespool nimetatud elupaigatüüpi elupaigana või toitumisalana. Loodusdirektiivi ülesanne on kaitsta ohustatud liike ja nende elupaiku ning aidata kaasa looduse mitmekesisuse säilimisele ja taastamisele. Loodusdirektiivi artikli 6 punkti 1 kohaselt tuleb liikmesriikidel kehtestada direktiivi lisades nimetatud elupaigatüüpide ning liikide ja nende elupaikade kaitseks vajalikud kaitsemeetmed, mis vastavad nende elupaigatüüpide ja liikide ökoloogilistele nõudlustele. Elupaigatüüp **looduslikult rohketoitelised järved (3150)** hõlmavad Eestis kalgiveelisi rohketoitelisi järvi moreenmaastike nõgudes. Taimhõljum on neis veekogudes liigirikas, kuid mõõduka biomassiga. Veesiseses taimestikuk valitsevad põhja kinnituvad taimed, mille õisik ulatub veepinnale. Need on meie parimad kalajärved. Poollooduslike koosluste säilitamine on Eesti looduskaitse üks olulisemaid vastutusvaldkondi, kuna meie poollooduslikud kooslused on ühed maailma liigirikkamad elupaigad. Sellised loodusväärtused säilivad ainult inimese kaasabil. Elupaigatüüpi **liigirikkad aruniidud lubjavaesel mullal (6270*)** tuleb järjepidevalt hooldada. Ilma niitmise või karjatamiseta poollooduslikud kooslused võsastuvad ning nende liigirikkus kaob. Elupaigatüüpi **vanad loodusmetsad (9010*)** kuuluvad inim mõjuta või vähese inim mõjuga metsad, kus leidub rohkelt lama- ja kõdupuitu ning õõnsustega ja jalalt surnud puid, mis pakuvad elupaiku paljudele liigirühmadele. Intensiivse metsamajandamise tõttu on vanale loodusmetsale iseloomuliku struktuuriga puistud kadumisoos, mistõttu on ohustatud paljude nendega seotud liigid, mis kasutavad metsa elupaiga või toitumisalana. **Vanad laialehised metsad (9020*)** on üleminekualaks läänetaiga ja nemoraalsete metsade vahel. See on Eestis haruldane elupaigatüüp, kuna seda leidub võrdlemisi väikeste laikudena piiratud aladel. Elupaigatüüpi **rohunditerikkad kuusikud (9050)** kuuluvad laialehiste kaaspuuliikidega kuusikud hõlmavad maapinnalähedase liikuva põhjaveega hea veevarustusega ja toitainerikka mullaga alasid, mis on kogu Euroopa boreaalses piirkonnas valdavalt põllustamise või intensiivse metsamajanduse tõttu muutunud harulduseks. Seetõttu on ohustatud ka paljud kooslustega seotud liigid, kes kasutavad elupaigatüüpi elupaiga või toitumisalana. **Soostuvaid- ja soo-lehtmetsi (9080*)** ohustab kuivendamine, samas on elupaigatüüp Eestis tüüpiline niisketel aladel levinud kooslus. Need looduslikud metsakooslused on elupaigaks väga paljudele ohustatud ja haruldastele liikidele, mistõttu on looduse mitmekesisuse kaitse seisukohalt oluline rangelt kaitstavate metsade võrgustiku ja selle puhveralade olemasolu. Elupaigatüüpi **siirdesoo- ja rabametsad (91D0*)** ohustab veerežiimi muutus ja kuivendamine.

Kaitseala kaitse-eesmärgiks on ka **haruldaste kaitsealuste liikide** ja nende elupaikade kaitse. Loodusdirektiivi II lisas nimetatud liikidest kaitstakse metsist (*Tetrao urogallus*) ja Eestis I kaitsekategooria kaitsealust liiki limatünnikut (*Sarcosoma globosum*).

Metsis kuulub Eestis kaitstavate liikide II kaitsekategooriasse ning on määratud Euroopa Nõukogu linnudirektiivi I lisa liikide hulka ja kuulub ohualti liigina Eesti ohustatud liikide punasesse nimestikku¹. Metsise isalindude arvukuse pikaajaline (1980–2018) trend Eestis on mõõdukas languses². Metsist ohustavad peamiselt elupaikade killustumine ja kadumine, elupaiga kvaliteedi halvenemine kuivenduse mõjul ning kisklus³. Arvestades metsise paiksust, sõltub metsise edasine käekäik otseselt Eesti metsade majandamise viisist ning kisklussurvest (eeskätt rebane, metsnugis ja mets siga). Metsise elupaikades peab oluliselt piirama ja suunama metsamajanduslikku tegevust ning seetõttu peavad mängualad ja seda ümbritsev looduslik elupaik olema tsooneeritud sihtkaitsevööndisse.

Limatünnik on I kaitsekategooria looduskaitsealune seeneliik, samuti kuulub see ohualti liigina Eesti ohustatud liikide punasesse nimestikku. Limatünniku elupaigaks on kuusikud, harvem kuuse-männi segametsad ja männikud⁴. Peamised liiki ohustavad tegurid on metsaraie ja pinnasekahjustused, mõju võivad avaldada ka külastustegevus ja veerežiimi muutumine. Kaitsealal kasvab limatünnik samuti liigile tüüpilises kasvukohas, kus puistu vanus on 60–70 aastat.

Loodusdirektiivi rakendamine

Loodusdirektiivi ülesanne on kaitsta ohustatud loomaliike ja elupaigatüüpe ning aidata kaasa looduse mitmekesisuse säilimisele ja taastamisele. Loodusdirektiivi artikli 6 lõike 1 kohaselt tuleb liikmesriikidel kehtestada direktiivi lisades nimetatud elupaigatüüpide ning liikide ja nende elupaikade kaitseks vajalikud kaitsemeetmed, mis vastavad nende elupaigatüüpide ja liikide ökoloogilistele nõudlustele. Tüüdre looduskaitseala jääb täies ulatuses Tüüdre loodusala. Tüüdre loodusala eesmärgiks seatud elupaigatüüpide rohketoiteliste järvede (3150), liigirikaste aruniitide lubjavaesel mullal (6270*), vanade loodusmetsade (9010*), vanade laialehiste metsade (9020*), rohunditerikaste kuusikute (9050), soostuvate ja soolehtmetsade (9080*) ning siirdesoo- ja rabametsade (91D0*) kaitse on ühtlasi Eesti riigi rahvusvaheline kohustus.

Lisaks eespool nimetatud loodusväärtustele on Tüüdre looduskaitseala kaitse all hoidmine oluline teistegi haruldaste ja ohustatud taime- ja loomaliikide kaitseks. Samas pole nende kõikide eraldi kaitse-eesmärgina nimetamine vajalik, kuna eesmärgiks seatavate katusliikide, nende elupaikade ja koosluste kaitseks kehtestatav kaitsekord tagab kaudselt ka nende kaitse. See tähendab, et kaitsekorra väljatöötamisel on lähtutud kaitse-eesmärgina loetletud liikide ja koosluste ökoloogilisest nõudlusest. Seeläbi tagatakse kaitse kõikidele liikidele, kelle elupaigaks on kaitse-eesmärgiks olev kooslus, või ka neile liikidele, kelle elupaigaeelistused sarnanevad eesmärgina loetletud katusliikide omadega. Kaitseala kaitse-eesmärgiks on seatud need kooslused ja kaitsealused liigid, kelle kaitse jaoks on tegemist esindusliku ja soodsa seisundi säilitamiseks olulise alaga. Kaitse-eesmärgiks on seatud liigid, kelle kaitse sellel alal on loodusdirektiivist tulenev rahvusvaheline kohustus või kelle soodsa seisundi säilimiseks pikas perspektiivis ei piisa ainult isendikaitsest. Teisi kaitsealuseid liike ei ole kaitsekorra määramisel aluseks võetud, kuid nende puhul on arvestatud, et eesmärgiks seatavate

¹ Eesti Punane Raamat, 2008. Eesti Teaduste Akadeemia Looduskaitse Komisjon. <http://vana.elurikkus.ut.ee/prmt.php> (05.02.2021).

² Keskkonnaagentuuri eluslooduse osakond, 2018. Metsise mängud. Riikliku keskkonnaseire elustiku mitmekesisuse seireprogrammi seiretöö 2018. a aruanne.

³ Randla, T., Ojaste, I., Viht, E., Tammekänd, I., Leivits, A., Nellis, R. 2015. Metsis (*Tetrao urogallus*) kaitse tegevuskava.

⁴ Sell, I. 2013. Limatünniku (*Sacrosona globosum*) kaitse tegevuskava eelnõu.

katusliikide ja koosluste alusel kehtestatud kaitsekord tagab ka nende kaitse. Kaitse-eeskirjas sätestatud kaalutusõiguse (LKS § 14 lõige 2) teostamisel lähtutakse sellisel juhul LKS §-s 55 sätestatud isendikaitse nõuetest. Teiste sõnadega tuleb nende liikide puhul kaitseala valitseja nõusolekul lubatud tegevusteks ja kaitseala valitseja nõusolekuta keelatud tegevusteks nõusolekut andes arvestada, et kavandatud tegevus ei oleks vastuolus LKS §-s 55 sätestatud isendikaitse põhimõtetega. Isendikaitse väldib konkreetse isendi surmamist, kahjustamist ja hävitamist, kuid ei taga nende liikide elupaikade säilimist sellises mahus, et oleks tagatud nende liikide püsiv pikaajaline säilimine nende levikualal.

Teadaolevatest II ja III kaitsekategooria liikidest, mida ei ole loetletud kaitseala kaitse-eesmärgina, leiduvad keskkonnaregistri andmetel (seisuga aprill 2021) kaitsealal järgmised kaitsealused liigid: linnu- ja loomaliikidest laanerähn (*Picoides trdactylus*), värbkakk (*Glaucidium passerinum*), musträhn (*Dryocopus martius*), hiireviu (*Buteo buteo*), veelendlane (*Myotis daubentonii*), suur-rabakiil (*Leucorhina pectoralis*), hink (*Cobitis taenia*) ja tähnikvesilik (*Triturus vulgaris*) ning seene- ja taimeliikidest taiga peenpoorik (*Sceletocutis odora*), sulgjas õhik (*Necera penneta*), paas-kolmissõnajalg (*Gymnocarpium robertianum*), kahkjaspunane sõrmkäpp (*Dactylorhiza incarnata*) ja vööthuul-sõrmkäpp (*Dactylorhiza fuchsii*). Nende liikide puhul tuleb arvestada, et kaitseala valitseja võib LKS §-s 55 sätestatud isendikaitse sätetele tuginedes seada lisaks kaitse-eeskirjas esitatud piirangutele liigispetsiifilisi tingimusi, mis on vajalikud isendikaitseks.

2.2. Kaitse alla võtmise otstarbekus

Tüdre looduskaitseala puhul on tegemist 1999. aastal soometsamaastiku ja sealsete koosluste loodusliku arengu kaitseks moodustatud kaitsealaga. Ala kaitsekord on kinnitatud Vabariigi Valitsuse 14. juuli 2005. a määrusega nr 186 „Tüdre looduskaitseala kaitse-eeskiri“. Lisaks on ala arvatud üleeuroopalisel looduskaitsealade võrgustikku Natura 2000 kui Tüdre loodusala (EE0080415). Ala jätkuv kaitse all hoidmine on oluline eelkõige metsise elupaikade ja loodusdirektiivi elupaigatüüpide kaitse-eesmärgi tagamisel.

Tüdre looduskaitsealal on metsavajakute katmiseks laane-, salu- ja soovikumetsad tsoneritud varasemast piiranguvööndist sihtkaitsevööndisse. Sellega täidetakse nii looduskaitse kui ka metsanduse arengukava aastani 2020 seatud eesmärgid: parandada metsade range kaitse tüpoloogilist esindatust. Eesti metsade tüpoloogilist esindatust ja vajakuid analüüsis A. Lõhmus 2016. aastal („Eesti rangelt kaitstavate metsade tüpoloogiline analüüs“). Vajakud olid peamiselt laane-, salu- ja soovikumetsade puhul. Teemaga tegeles edasi range kaitse tööühm, analüüsile järgnes vajakute täpsustamine ja nende katmiseks vajalike alade kaardistamine. Kaitseala annab panuse intensiivse metsamajandamise tagajärjel maastikust peaaegu kadunud laane-, salu- ja soovikumetsade ehk metsavajakute taastumisele. Metsavajakute kaitseks määratakse sihtkaitsevööndisse täiendavalt piiranguvööndi arvelt 118,6 ha.

Kaitsealal on leitud I kaitsekategooria kaitsealune liik limatünnik. Vastavalt LKS § 48 lõikele 1 tagatakse kõikide I kaitsekategooria liikide teadaolevate elupaikade või kasvukohtade kaitse kaitsealade või hoiualade moodustamisega või püsielupaikade kindlaksmääramisega. Limatünniku leiukoht tsoneritakse sihtkaitsevööndisse.

2.3. Kaitstava loodusobjekti tüübi valik

Kuna kaitsealal on peamiseks kaitse-eesmärgiks looduslike elupaikade ja liikide kaitse looduslike protsesside kaudu, rakendatakse kaitstava loodusobjekti tüübina jätkuvalt looduskaitseala. Hoiuala kaitsekord ei võimalda mitme eri rangusega võõndi moodustamist ja vajaliku piirangu rakendamist (nt liikumispiirang liikide häirimise vältimiseks pesitsusajal, jahireguleerimine). Püsielupaigana kaitstakse ainult konkreetse liigi elupaika, mitte erinevate väärtustega looduskompleksi.

2.4. Kaitstava loodusobjekti välis- ja võõndite piirid

Kaitseala piiritlemisel on lähtutud põhimõttest, et kaitsealasse on hõlmatud kaitset vajavad loodusväärtused ning ala piirid peavad olema looduses selgelt tuvastatavad ja üheselt mõistetavad. Seetõttu on piiritlemisel kasutatud selgepiirilisi ja ajas vähe muutuvaid objekte (metsasihid, teede servad) ja katastriüksuste piire või selgepiirilise orientiiri puudumisel ka mõttelisi sirgeid koordinaatidega kirjeldatud punktide vahel. Koordinaadid on esitatud tasapinnaliste ristkoordinaatidena meetermöödustikus ja geodeetilisel kujul. Kaitseala piir on kantud kaardile, kasutades alusena Eesti põhikaarti (möötkava 1 : 10 000) ja maakatastri andmeid.

Tüüpilise looduskaitseala pindala on 1838,17 ha. Võrreldes kehtivaga väheneb kaitseala pindala 8,64 ha. Kaitseala pindala väheneb peamiselt Eesti-Läti vahelise piiririba kaitsealalt välja tsoneerimise tõttu. Piiririba laiuks on arvestatud 10 m laiune puhver riigipiirist, mis ei jää kaitseala koosseisu.

Eramaade osas tsoneeringus muutusi ei ole.

Piiritlemisel on kasutatud valdavalt maakatastri andmeid ning maastikul selgelt eristatavaid objekte, nagu teed, sihid ja kraavid. Kaitseala välispiiriks olevad sihid ja teed jäävad kaitseala koosseisust välja. Sihtide puhul on arvestatud põhikaardi vektorkaardil 1 m laiuse puhvriga. Välispiiril olevad kraavid jms veekogud jäävad kaitseala koosseisu.

Kaitseala välispiir kulgeb mööda Eesti-Läti riigipiiri, kusjuures riigipiiri osas on arvestatud 10 m laiuse puhvriga, mis jääb kaitsealast välja. Punktist 25,58151781° ja 57,98832018° kulgeb piir mööda sihti ja Paanikse metskond 50 (60002:004:0071), Paanikse metskond 24 (60002:002:0054), Mõtuse (60002:004:0027) ja Väikehansu (60002:004:0086) katastri läänepiiri põhja poole kuni ristumiseni metsateega punktis 25,58151779° ja 57,98832018°. Sealt edasi kulgeb välispiir mööda metsateed ida poole kuni ristumiseni järgmise teega. Edasi kulgeb piir mööda tee serva ristumiseni metsasihi ja pinnasteega, kust edasi kulgeb piir põhja poole mööda metsasihti, ristumisel järgmise sihiga, kulgeb piir edasi ida poole kuni Lilli ojani, mida mööda kulgeb piir kuni ristumiseni metsateega. Mööda metsateed kulgeb piir kirde poole kuni ristumiseni metsasihiga, kust edasi liigub piir mööda sihti kagu suunas kuni Taagepera metskond 31 (20301:001:1020) loodepoolse lõigu pikenduseni punktis 25,61573515° ja 57,98627835°. Mööda pikendust kulgeb piir Taagepera metskond 31 loodepunkti ja sealt edasi lõuna poole mööda Valga ja Viljandi maakonna piiri ning punktist 25,61912048° ja 57,98639703° liigub piir edasi kagu poole mõttelise sirgena kraavini ja edasi mööda kraavi serva. Kraavide ja metsasihi ristumiskohast (25,63366810° ja 57,97809233°) liigub piir edasi kirdepoole mööda metsasihti kuni ristumiseni metsateega. Piir kulgeb edasi mööda metsatee

serva nii, et tee jääb kaitsealast välja, kuid tee servas olev kraav jääb kaitsealasse (1 m laiuse puhvriga kraavi telgjoonest). Tee ristumisel Päidi (20301:001:0430) katastriüksusega kulgeb piir mööda Päidi kinnistu piiri. Kirdeosas kulgeb kaitseala välispiir mööda kinnistu piire nii, et Päidi, Uus-Asu (82401:001:0070), Mäekünka (20301:001:0970), Vahelaane (20301:001:0840) ja Umpalu (20301:001:0220) kinnistu jäävad kaitsealast välja. Umpalu kinnistu lääneosas kinnistu piiri ristumisel metsateega kulgeb piir edasi edelasse mööda metsateed. Tee ja metsasihi ristumisel liigub piir edasi mööda metsasihti kuni Kiviste kraavini, kust edasi liigub piir mööda kraavi kagusse kuni ristumiseni metsasihiga. Edasi liigub piir mööda sihti edelasse, kus punktist 25,62869650° ja 57,94437649° liigub piir mööda sihti edasi kagusse ning metsasihtide ristumisel liigub piir edasi edelasse ristumiseni Atse jõega. Mööda Atse jõge kulgeb piir kagusse ning punktist 25,64047669° ja 57,93333288° mööda metsasihti kuni Eesti-Läti riigipiirini.

Kaitseala põhiosa moodustavad Taagepera metskond 31 (20301:001:1020) ja Paanikse metskond 24 kinnistu (60002:002:0054). Eramaad jäävad enamasti piiranguvööndisse Tüdre järve lõunakaldal. Kirdeosas (Valga maakonnas) olevad Päidi (20301:001:0430), Uus-Asu (82401:001:0070), Mäekünka (20301:001:0970), Vahelaane (20301:001:0840) ja Umpalu (20301:001:0220) kinnistu (kõik eramaad) jäävad kaitseala koosseisust välja. Samuti jäävad kaitsealalt välja Viljandi maakonda jäävad Kõvatopsi (60002:004:0740), Kõva (60002:004:0310), Nava (60002:004:0170), Suure-Petri (60002:004:0026), Suuresilma-Hansu (60002:004:0084), Väiksesilma-Hansu (60002:004:0085) ja Peebu (60002:004:0660) kinnistu.

Vastavalt eelnõukohasele kaitse-eeskirjale koosneb kaitseala neljast sihtkaitsevööndist (Tüdre, Paluora, Kulbina ja Atse) ja piiranguvööndist (Kollaspalu piiranguvöönd kahe lahustükina). Sihtkaitsevööndisse jäävad loodusdirektiivi metsaelupaikade kriteeriumitele vastavad metsad, kaitsealuste liikide leiukohad, metsise mängualad ning laane-, salu- ja soovikumetsade peamised levialad.

Piiranguvööndi pindala on 477,58 ha ning sellesse on tzoneeritud asustatud alad Pilpa külas ja Lõpi talu ümbrus, Tüdre järv ja selle vahetu ümbrus. Võrreldes kehtiva kaitse-eeskirjaga väheneb piiranguvööndi pindala 236,32 ha. Seda eelkõige seni vähe kaitstud laane-, salu- ja soovikumetsade sihtkaitsevööndisse tzoneerimise tõttu. Paluora sihtkaitsevööndi ja Kollaspalu piiranguvööndi vaheline piir kulgeb valdavalt mööda metsasihte, kusjuures sihid jäävad piiranguvööndisse. Tüdre järvest põhja poole jääval sisselõikel kulgeb piiranguvööndi ja sihtkaitsevööndi vaheline piir mõttelise sirgena punktide 25,60992126° ja 57,96141875° ning 25,61459830° ja 57,95895874° vahel. Piiranguvööndi lõunaosas kulgeb piir Kulbina skv ja piiranguvööndi vahel mööda metsasihte ja kinnistu piire nii, et Vardja (20301:001:0351) ja Taagepera metskond 54 (20301:001:0011) kinnistu jäävad piiranguvööndisse. Metsasihid jäävad piiranguvööndisse. Atse skv ja piiranguvööndi vaheline piir kulgeb mööda Atse jõge nii, et jõgi jääb sihtkaitsevööndisse. Tüdre skv ja piiranguvööndi vaheline piir kulgeb mööda Jõeveski oja (oja jääb skv koosseisu), sealt edasi mööda Tüdre järve loodekallast kuni Valga ja Viljandi maakondade piiriks oleva metsasihini (siht jääb piiranguvööndisse) ning mööda sihti kuni sihtide ühinemispunktini koordinaatidega 25,60631470° ja 57,96829268°. Kollaspalu piiranguvööndi lahustükk paikneb Viljandi maakonnas Lõpi talu maadel ja on piiritletud kinnistu piiriga, kogu kinnistu jääb piiranguvööndisse.

Atse sihtkaitsevööndi pindala on 112,02 ha ja sellesse on tzoneeritud loodusdirektiivi väärtuslikud metsaelupaigad. Suurem osa Atse sihtkaitsevööndi piirist ühtib kaitseala välispiiriga. Loodeosas ühtib piir piiranguvööndiga.

Kulbina sihtkaitsevööndi pindala on 183,25 ha ning see on moodustatud peamiselt metsise mängu- ja pesitsuspaikade kaitseks. Samuti on selle moodustamise eesmärk laane-, salu- ja soovikumetsade kaitse. Tegemist on riigimaadega. Sihtkaitsevööndi edela- ja loodepiir ühtib kaitseala välispiiriga. Kirde- ja kaguosas ühtib piir piiranguvööndi piiriga.

Paluora sihtkaitsevööndi pindala on 1004,79 ha. Paluora sihtkaitsevööndit laiendatakse 50,84 ha, et rangema kaitse all oleks I kaitsekategooria liigi leiukoht ning laane-, salu- ja soovikumetsad. Suurem osa Paluora sihtkaitsevööndi piirist ühtib kaitseala välispiiriga, loodekagu suunas ühtib piir piiranguvööndiga. Tüdre sihtkaitsevööndi ja Paluora sihtkaitsevööndi piir Tüdre sihtkaitsevööndi kirdeosas kulgeb mööda sihte kuni sihtide ühinemispunkti koordinaatidega 25,60685145° ja 57,96898698°. Sihid jäävad Paluora sihtkaitsevööndisse.

Tüdre sihtkaitsevööndi pindala on 60,52 ha ja võrreldes kehtiva kaitse-eeskirjaga väheneb skv pindala peamiselt piiride korrigeerimise tõttu 2,01 ha. Sihtkaitsevööndi piir viiakse vastavusse uuemate katastriandmetega. Samuti väheneb sihtkaitsevööndi pindala seoses Eesti ja Läti vahelise piiriala välja jätmisega kaitsealast (Tüdre sihtkaitsevöönd ühtib riigipiiriga u 1,8 km pikkuses lõigus). Sihtkaitsevöönd paikneb riigimaadel ja see on jäetud looduslikule arengule. Edela- ja loodeosas ühtib sihtkaitsevööndi piir kaitseala välispiiriga, lõunaosas piiranguvööndiga. Põhjaosas kulgeb piir mööda metsasihti, siht jääb Tüdre sihtkaitsevööndist välja.

2.5. Kaitsekord

2.5.1. Kaitsekorra kavandamine

Kaitsekorra väljatöötamisel on arvestatud kaitsealal asuvaid loodusväärtusi. Kaitse-eeskirjaga kehtestatavad piirangud on sätestatud ulatuses, mis tagab kaitsealal leiduvate liikide ja looduslike elupaikade soodsa seisundi ning on proportsionaalne muude huvide suhtes.

Senise kaitseala piiride muutmiseks ja kaitsekorra uuendamiseks tunnistatakse käesoleva määrusega kehtetuks Vabariigi Valitsuse 14. juuli 2005. a määrus nr 186 „Tüdre looduskaitseala kaitse-eeskiri“.

Kaitseala kaitse-eeskiri seab kitsendused omandiõigusele (Eesti Vabariigi põhiseaduse (edaspidi *PS*) § 32). Keskkonda mõjutava tegevuse õigusliku regulatsiooni aluseks on *PS* §-st 5 tulenev loodusvarade ja loodusressursside kui rahvusliku rikkuse säästva kasutamise põhimõte. Elu- ja looduskeskkonna säästmise ja sellele tekitatud kahju hüvitamise kohustus tuleneb *PS* §-st 53. Tulenevalt *PS* §-dest 5, 32 ja 53 ning keskkonnaseadustiku üldosa seaduse ja looduskaitseaduse alusel võib omandiõigust piirata. Omandiõiguse põhiolemuse säilimiseks peavad seadusest tulenevad piirangud olema proportsionaalsed ehk piirangu eesmärgi saavutamiseks sobivad, vajalikud ja mõõdukad. Kaitse-eeskirjaga piirangute seadmise eesmärk on alal leiduvate loodusväärtuste säilimine. Ühtlasi täidetakse loodusdirektiivist riigile tulenev kohustus tagada loodusväärtuste kaitse Natura 2000 võrgustiku

alal. Neid eesmärke saab lugeda õiguspäraseks, kuna abinõud, mis soodustavad eesmärgi saavutamist, on õiguslikult sobivad: kaitseala moodustamine ja loodusväärtusi kahjustavatele tegevustele piirangute seadmine aitab kaasa kaitseala eesmärkide täitmisele. Abinõu on vajalik, kui eesmärki ei ole võimalik saavutada mõne teise isikut vähem koormava abinõuga, mis on vähemalt sama efektiivne. Kaitse-eeskirja regulatsiooni eesmärgi (loodusväärtuste säilimine) täitmiseks ei ole muid vähemalt sama efektiivseid, kuid isikuid vähem koormavaid meetmeid. Abinõu mõõdukuse üle otsustamiseks tuleb kaaluda ühelt poolt isikutele antud õigusesse sekkumise ulatust ja intensiivsust, teiselt poolt aga eesmärgi tähtsust. Eesti ja Euroopa loodusväärtuste säilimine on oluline eesmärk. Alale kaitse tagamisega ja tegevustele piirangute seadmisega ala loodusväärtused säilivad, loodusväärtusi kahjustavate tegevuste elluviimisel need hävivad.

Tüdre looduskaitsealal on potentsiaalne ettevõtlushuvi eelkõige metsa majandamine. Ettevõtluse korral on teada risk, et tegevust ei saa võimaldada juhul, kui see kahjustab loodust või elukeskkonda. Ettevõtlusvabadus ei anna isikule õigust nõuda rahvusliku rikkuse ega riigi vara kasutamist oma ettevõtluse huvides. Omandiõigus ja ettevõtlusvabadus ei ole piiramatud õigused. Kaitse-eeskirjaga alale seatud eesmärk kaalub üles omandiõiguse ja ettevõtlusvabaduse riive. Järgnevates kaitsekorra peatükkides on esitatud kitsenduste kaupa põhjendused, miks need piirangud on vajalikud.

Kaitsekorra eripärast ja majandustegevuse piiramise astmest lähtuvalt jaguneb kaitseala neljaks sihtkaitsevööndiks ja üheks piiranguvööndiks. Sihtkaitsevööndi režiim on vajalik kaitsealuste liikide elupaikade kaitseks ja looduslike koosluste säilitamiseks. Piiranguvööndisse jääb kaitseala aktiivses kasutuses olev või majanduslikult kasutatav osa.

Kaitsealal ei reguleerita pilliroo ja adru varumist, kuna kaitsealal ei leidu pilliroogu ega adru. Samuti ei reguleerita kaitse-eeskirjaga lautri püstitamist, kuna lauter on merre ulatuvate kiviridadega ääristatud paatide randumiskoht, mida on võimalik rajada ainult mereranda.

2.5.2. Kaitsekorra üldpõhimõtted

Kogu kaitsealal kehtivad kaitsekorra üldpõhimõtted on kooskõlas looduskaitseseadusega, samas on määruuses sätestatud mõningaid leevendavaid erisusi.

Inimestel on lubatud kaitsealal viibida, korjata marju, seeni ja muid metsa kõrvalsaadusi. Inimeste viibimine ning marjade, seente ja muude metsa kõrvalsaaduste korjamine ei häiri niivõrd olulisel määral linnustikku ega kahjusta kaitse-eesmärgiks olevaid elupaiku.

Kaitseala vetel on lubatud kalapüük, kuna see ei kahjusta ala kaitse-eesmärke.

Telkimine ja lõkke tegemine on kaitsealal lubatud õuemaal ning kohas, mis on kaitseala valitseja nõusolekul selleks ette valmistatud ja tähistatud. Kaitsealal on olemas kaks avalikku puhkekohta, kus on võimalik ka lõket teha. Uute puhkekohtade rajamise vajadust ja asukohti saab kaaluda kaitsekorralduskavaga, mille koostamine on käimas. Lõkke tegemine selleks ette valmistamata ja tähistamata kohas on lubatud kaitseala valitsemise või kaitse korraldamisega seotud tegevustel, järelevalve- ja päästetöödel ning kaitseala valitseja nõusolekul teostataval teadustegevusel. Füüsilise isiku või eraõigusliku juriidilise isiku omandis oleval kinnisasjal (sh õuealal) telkimisele ja lõkke tegemisele kohaldub täiendavalt keskkonnaseadustiku üldosa seaduse §-des 35 ja 36 sätestatu. Telkimine ja lõkke tegemine tuleb

koondada selleks ettevalmistatud kohtadesse, et vältida pinnase kahjustamist paikades, kus on väärtuslik elupaik või tegevus häiriks kaitsealuseid liike. Vales kohas telkimine ja selleks mitte ettevalmistatud kohas lõkke tegemine võib kahjustada kaitsealuste liikide elupaiku ja looduskaitseliselt kõrgema väärtusega poollooduslikke kooslusi, tekitada liigset tallamist ning põhjustada kulu- ja metsapõlenguid. Lõkke tegemine väljaspool selleks ettenähtud kohta hävitab elustikku lokaalselt ja tegevusega kaasneb tulekahjuoht. Reguleerimata telkimine ja lõkke tegemine kaitsealal seavad ohtu kaitseväärtuste säilimise, kuna suureneb negatiivne mõju koostele (tallamine, prahistamine, ebaseaduslikud lõkkekohad jne). Tüdre järve äärde on rajatud kaks avalikku puhukohta. Uusi avalikke puhkerajatisi ei ole kaitsealale planeeritud.

Kaitsealal on lubatud sõidukiga sõitmine teedel ja jalgrattaga sõitmine radadel. Muudel juhtudel on sõiduki ja maastikusõidukiga sõitmine lubatud järelevalve- ja päästetöödel, kaitseala valitsemise ja kaitse korraldamisega seotud tegevusel, kaitseala valitseja nõusolekul teostataval teadustegevusel, liinirajatiste hooldamisel, metsa- ja põllumajandustöödel maatulundusmaal ja kaitse-eeskirjaga lubatud töödel. Ehitusseadustiku § 92 lõike 1 kohaselt on tee inimeste, sõidukite või loomade liikumiseks või liiklemiseks ettenähtud rajatis. Kaitseala teedel sõidukiga ja maastikusõidukiga sõitmisele kohalduvad liikluseaduses sätestatud nõuded ja piirangud. Sealhulgas tuleb arvestada, et maastikusõidukit tohib teel liikumiseks kasutada liikluseaduse §-s 154 nimetatud juhul, st jõgede, teede ja muude takistuste ületamiskohtades ning lumega kaetud teel, mis ei ole mootorsõidukitele ajutiselt läbitav, ning teel, kus seda lubab sellekohane liikluskorraldusvahend, samuti politsei- ja tollitöötajad ametiülesannete täitmisel, haige toimetamisel haiglasse, päästetööde tegemisel ning muudel juhtudel, mis on seotud ametiülesannete täitmisega (nagu elektri- ja sideliinide hooldus- ja parandustööde tegemine või muud sellised tegevused). Sõidukiga ja maastikusõidukiga sõitmine väljaspool teid on lubatud järelevalve- ja päästetöödel, kaitseala valitsemise ja kaitse korraldamisega seotud tegevusel, kaitseala valitseja nõusolekul teostataval teadustegevusel ja kaitse-eeskirjaga lubatud töödel, sh ka kütitud jahisaagi (nagu põdra, hirve, metskitse ja metssea) maastikusõidukiga transportimine ja jahindusalaste tegevuste läbiviimine kuna jahipidamine on kaitse-eeskirja alusel lubatud. Muudel tingimustel pole väljaspool teid sõitmine lubatud, sest see kahjustab taimkatet ja kaitsealuste liikide kasvukohti.

Kaitseala vetel on lubatud sisepõlemismootoriga ujuvvahendiga sõitmine, kuna see ei ohusta kaitseala väärtusi. Sisepõlemismootoriga ujuvvahendiga sõitmine on lubatud järelevalve- ja päästetöödel, kaitseala valitsemise ja kaitse korraldamisega seotud tegevusel ning kaitseala valitseja nõusolekul teostataval teadustegevusel. Sisepõlemismootoriga ujuvvahenditega sõitmisele seatakse piirangud, et vähendada negatiivset mõju vee ökosüsteemile. Suurel kiirusel sõitvad ujuvvahendid tekitavad lainetust, mis mõjutab veekogu kallast ja häirib loomade sigimist, eelkõige kalade kudemist ja veelindude pesitsemist. Sisepõlemismootoriga varustatud veesõidukite kasutamine on piiratud ka keskkonnaministri 28. juuni 2019. a määrusega nr 25 „Veesõidukite hoidmise ja kasutamise nõuded“, kuna Tüdre järve pindala on ala 100 ha (72 ha).

Kaitsealal on lubatud kuni 50 osalejaga rahvaürituse korraldamine kaitseala valitseja nõusolekul selleks ettevalmistatud kohas. Rohkem kui 50 osalejaga rahvaürituse korraldamine kaitseala valitseja nõusolekul selleks ettevalmistatud kohas ja rahvaürituse korraldamine selleks ette valmistamata kohas on lubatud üksnes kaitseala valitseja nõusolekul. Rahvaüritus on organiseeritud üritus, näiteks matk, orienteerumis-, jalgratta- vm

spordiüritus, õppus, meelelahutus-, kaubandus- vm üritus. Piirang võimaldab rahvaürituse korraldamist ettevalmistatud kohas ilma kaitseala valitseja nõusolekuta, kuid samas väldib suuremaid rahvakogunemisi, mitte ettevalmistatud taristu ei pruugi mahutada või võib rahvaüritusega kaasneda liigne häirimine. Rahvaürituse korraldamise luba peab taotlema füüsiline või juriidiline isik või kohalik omavalitsus, kes soovib Keskkonnaametilt saada nõusolekut kaitstaval loodusobjektidel rahvaürituse korraldamiseks. Muul juhul (alal matkamisel või viibimisel) ei kehti rahvaürituse korraldamise nõue, kui ei toimu avalikult korraldatud üritust, vaid tegemist on ala juhukülastusega, selleks eraldi kaitseala valitseja nõusolekut ei ole vaja. Kaitseala valitseja nõusolekul ette valmistamata kohas rahvaürituse kooskõlastamise nõue on vajalik, et vältida tallamistundlike piirkondade häirimist ning näiteks metsise mänguaegset ja pesitsuse häirimist. Piirang võimaldab vältida rahvakogunemisi, kuid samas saab kaitseala valitseja nõusolekul korraldada loodushariduslikke rahvaüritusi ette valmistamata kohas ka suuremale osalejaskonnale. Seega on kavandatud piisav paindlikkus ürituste korraldamiseks eeldusel, et need ei ohusta loodusväärtusi.

Kaitsealale ei jää ühtegi õppe- ega matkarada. Külastuskorralduslikud rajatised (kaks puhkekohta) asuvad piiranguvööndis ja uute selliste rajatiste järele puudub vajadus. Külastuskorralduse teematikat analüüsitakse ka kaitseala kaitsekorralduskavas, mille koostamisega on juba alustatud ja eeldatavasti valmib see 2022. a II pooles. Võrreldes 2005. aastal kehtestatud kaitse-eeskirjaga rahvaüritusel osalejate arvule seatud piirangud ja tingimused ei muutu.

Kaitsealal on lubatud jahipidamine, välja arvatud määrusega sätestatud juhtudel Paluora ja Kulbina sihtkaitsevööndis. Jahipidamine on keelatud 1. veebruarist 31. augustini Paluora sihtkaitsevööndis metskonna kvartalites PA189, PA190, PA191, PA192, PA193, PA197, PA198, PA199, PA200, PA201, PA202, PA203, PA208, PA209, PA210, PA211, PA212, PA213, PA214, PA215, PA219, PA220, PA221, PA222, PA223, PA538, PA540, PA541 ning Kulbina sihtkaitsevööndis metskonna kvartalites PA235, PA242 ja PA243. Jahipidamise ajaline piirang kehtib metsise elupaikades mängu, pesitsemise ja poegade eest hoolitsemise ajal, kui liik on häirimise suhtes eriti tundlik. Pesakonnad elavad koos emalinnuga sügiseni. Häirimise korral jätab emalind pojad üksi ja nende ellujäämine, eriti jahedate ilmadega on küsitav. Kuna jahipidamine häirib poegade linde rohkem, kui lihtsalt inimese viibimine elupaigas, on jahipidamisele metsise mängu- ja pesitsusaladel seatud ajaline piirang. Väljaspool metsise elupaikasid ja pesitsusaega ning pärast poegade iseseisvumist ei kahjusta jahipidamine kaitseala kaitse-eesmärkide saavutamist.

2.5.3. Tegevuste kooskõlastamine kaitseala valitsejaga

Tegevused, mis on keelatud, kui selleks ei ole kaitseala valitseja nõusolekut, on määratud LKS § 14 lõike 1 järgi. Kaitseala valitseja nõusolekuta on keelatud muuta katastriüksuse ja kõlvikute piire ja sihtotstarvet, koostada maakorralduskava ja teha maakorraldustoiminguid, kehtestada detailplaneeringut ja üldplaneeringut, lubada ehitada ehitusteatisel kohustusega või ehitusloakohustuslikku ehitist, sealhulgas lubada püstitada või laiendada paadisilda. Samuti on ilma kaitseala valitseja nõusolekuta keelatud anda projekterimistingimusi, anda ehitusluba, rajada uut veekogu, mille pindala on suurem kui viis ruutmeetrit, kui selleks ei ole vaja anda veeluba, ehitusluba ega esitada ehitusteatisi.

Kaitseala valitseja ei kooskõlasta tegevust, mis kaitse-eeskirja kohaselt vajab kaitseala valitseja nõusolekut, kui see võib kahjustada kaitseala kaitse-eesmärkide saavutamist või kaitseala seisundit. Kui tegevust ei ole kaitseala valitsejaga kooskõlastatud või tegevuses ei ole arvestatud kaitseala valitseja kirjalikult seatud tingimusi, mille täitmise korral tegevus ei kahjusta kaitseala kaitse-eesmärkide saavutamist või kaitseala seisundit, ei teki isikul, kelle huvides nimetatud tegevus on, vastavalt haldusmenetluse seadusele õiguspärasest ootust sellise tegevuse õiguspärasuse osas.

Jahiulukite lisasöötmine ilma kaitseala valitseja nõusolekuta on keelatud, kuna see võib kahjustada kaitsealuste liikide soodsat seisundit. Näiteks võib metssigade arvukuse suurenemine kahjustada metsise ja teiste kanaliste populatsioonide elujõulisust. On näidatud, et kanaliste esinemissagedus metssea kevadsuvises toidus on sama suur kui nugisel ja kährikkoeral⁵.

Praktikas on tingimuste seadmine kõige enam kasutatav võtte, millega välditakse majandustegevuse kahjustavat mõju kaitstavatel aladel. Enamasti ei keelata tegevust, mis on kaitse-eeskirjas lubatud kaitseala valitseja nõusolekul, vaid püütakse kaalutusõiguse kaudu leida lahendusi, kus tegevus loodusväärtusi ei kahjusta, ühitades looduskaitse ja arendushuvid.

2.5.4. Sihtkaitsevöönd

2.5.4.1. Sihtkaitsevööndi kaitse-eesmärgid

Sihtkaitsevöönd on kaitseala maa- ja veeala seal väljakujunenud või kujundatavate looduslike ja poollooduslike koosluste säilitamiseks. Kaitsealal on neli sihtkaitsevööndit:

Atse sihtkaitsevööndi kaitse-eesmärk on metsakoosluste ja elustiku mitmekesisuse säilitamine. Elupaigatüübid, mida kaitstakse, on vanad loodumetsad, soostuvad ja soo-lehtmetsad ning siirdesoo- ja rabametsad.

Kulbina ja **Paluora** sihtkaitsevööndi kaitse-eesmärk on metsakoosluste loodusliku seisundi taastamine ning kaitsealuste liikide kaitse. Elupaigatüübid, mida kaitstakse, on vanad loodumetsad, vanad laialehised metsad, rohunditerikkad kuusikud, soostuvad ja soo-lehtmetsad ning siirdesoo- ja rabametsad. Liigid, keda kaitstakse, on metsis (*Tetrao urogallus*) ja limatünnik (*Sarcosoma globosum*).

Tündre sihtkaitsevööndi kaitse-eesmärk on koosluste arengu tagamine üksnes loodusliku protsessina ning elupaigatüüpide vanad loodumetsad ning soostuvad ja soo-lehtmetsad kaitse.

2.5.4.2. Lubatud tegevused sihtkaitsevööndis

Kaitseala valitseja nõusolekul **on sihtkaitsevööndis lubatud kaitsealuste liikide elutingimuste säilitamiseks vajalik tegevus**. See on lubatud, et võimaldada vajaduse korral taastada kaitsealuste liikide elupaiku. Üldiselt on kaitseala sihtkaitsevööndis peamiselt kaitsemeetmeks metsakoosluste ja liikide elupaikade kujunemine looduslike protsesside kaudu, kuid mõnel juhul võib olla vajalik ka sekkumine. Näiteks võib vajalikuks osutuda

⁵ Lõhmus, A., Saarma, U., Valdmann, H., Saag, P., Soe, E., Oja, R., Soomets, E., Pass, E. 2016. Metsis (*Tetrao urogallus*) elupaigakvaliteeti määravate tegurite kompleksuuring. Projekti aruanne.

metsakoosluste kuivenduse mõju vähendamiseks vajalike tööde tegemine. Samuti võib metsise jaoks sobiva metsastruktuuri püsimiseks olla vajalik koosluse kujundamine. See võimaldab harvendada liiga tihedaks kasvanud alusmetsa ja säilitada männipuistuid. Liigikaitseks ja koosluste taastamisega seotud tööd planeeritakse kas kaitseala kaitsekorralduskava või liigikaitse tegevuskava alusel.

Kaitseala valitseja nõusolekul on sihtkaitsevööndis lubatud olemasolevate maaparandussüsteemide eesvoolude hoiutööd ja veerežiimi taastamine. Maaparandussüsteemide hoiutööd saab lubada juhul, kui sellega ei kahjustata metsa- ja rabaökosüsteemide veerežiimi või on see vältimatu, et tagada näiteks teel liikumise ohutus. Maaparandussüsteem on maaparandusseaduse tähenduses maatulundusmaa viljelusväärtuse suurendamiseks ja keskkonnakaitseks vajalike ehitiste kogum, mis on kinnisasja oluline osa tsiviilseadustiku üldosa seaduse § 54 lõike 1 tähenduses. Hoiutööde lubamisel hindab Keskkonnaamet ühelt poolt tegevuse potentsiaalset mõju ala loodusväärtustele, teisalt kaalub, kas hoiutööde tegemata jätmine tekitaks kahju väljaspool kaitseala asuvatele aladele. Eesvoolude hoiutööd, milleks on vajalik kaitseala valitseja nõusolek, on näiteks puittaimestiku raiumine, veejuhtme sügavuse ja põhjalaiuse taastamine sette eemaldamisega, truubi ja regulaatori settest puhastamine, truubiotsakute korrastamine ja voolutakistuste eemaldamine, välja arvatud siis, kui voolusängist kõrvaldatakse voolutakistusena üksikuid esemeid, nagu langenud puud, suuremad kivid, prügi, samuti ei ole kaitseala valitseja nõusolekut vaja rohttaimede ja peenvõsa niitmiseks. Hoiutööd on vajalikud, et tagada olemasolevate, ka väljapoole kaitseala jäävate suuremate maaparandussüsteemide funktsioneerimine. Samas on oluline, et ka nende tööde tegemisel arvestatakse ala kaitse-eesmärki ega kahjustaks ala loodusväärtusi. Kaalutusotsusel tuleb arvestada, et maaparandussüsteemid mõjutavad koosluste looduslikku arengut: teiseneb kasvukohatüüpide taimkate (sh puistud), võib toimuda turvaspinna lagunemine (kõdusoostumine). Olemasolevate maaparandussüsteemide hoiutööd on lubatud vaid Paluora ja Kulbina sihtkaitsevööndis kaitseala valitseja nõusolekul. Kõik veerežiimi taastamistööd planeeritakse esmalt kaitsekorralduskavaga või liigitegevuskavaga ning sellele järgneb veetaseme taastamise mõju modelleerimine, taastamiskava ja projekti koostamine. Veerežiimi taastamist tehakse üldjuhul vaid sihtkaitsevööndites ja riigimaadel. Kui veerežiimi taastamise mõjualasse jääb eramaid, taotletakse alati kõikide maaomanike nõusolekut ning kui maaomanikega kokkuleppele ei jõuta, siis taastamistegevusest selles piirkonnas loobutakse. Samuti ei taastata looduslikku veerežiimi sellisel viisil, et see mõjutaks väljaspool kaitseala või piiranguvööndis asuvaid maid. Loodusliku veerežiimi taastamiseks tehakse töid kaitsekorralduskava alusel ja eelkõige on see vajalik metsisele sobiva metsastruktuuri taastamiseks (osa kuivenduskraavide sulgemine).

Kaitseala valitseja nõusolekul on lubatud olemasolevate ehitiste hooldustööd. Olemasolevate ehitiste hooldustööde lubamine on vajalik selleks, et sihtkaitsevööndeid läbiva gaasitorustiku trassi, telekommunikatsiooni- ja elektriliinide trasside, teede jms hooldamine oleks kooskõlas ala kaitse-eeskirjaga. Kaitsealal võib tekkida vajadus hooldada olemasolevaid teid, rajada tähistusi, suunaviite või infotahvleid ning maaparandussüsteemide eesvoole. Kõik kaitsealal paiknevad RMK omandis olevad teed on avalikult kasutatavad. Teed määratakse avalikku kasutusse kohaliku omavalitsuse ja omaniku (RMK) vahelise lepingu alusel. Teid kasutatakse muuhulgas avalike puhkekohtade juurde jõudmiseks. Lisaks avalikele teedele tuleb võimaldada hooldus ka teistel väiksematel teedel, mis on vajalikud kaitsekorralduseks ja/või maaomanike isiklikuks otstarbeks.

Atse, Kulbina ja Paluora sihtkaitsevööndis on kaitseala valitseja nõusolekul lubatud koosluse kujundamine vastavalt kaitse-eesmärgile, kusjuures metsakoosluse kujundamisel on kaitseala valitsejal õigus esitada nõudeid raieaja ja -tehnoloogia, metsamaterjali kokku- ja väljaveo ning puistu koosseisu ja täiuse kohta. Kujundusraie kaitsealuste liikide elutingimuste säilitamiseks võib osutada vajalikuks metsise elupaikades tugihoolustööde tegemisel. Näiteks on selleks männikute kujundamine ning metsise jaoks võtmeliigiks oleva mustika puhmarinde leviku ja tiheduse soodustamine kujundusraiega. Kujundusraied võivad osutada vajalikuks, et taastada looduslikkus inimtegevusest rikutud metsaelupaigatüüpides (nt häilude või lamapuidu tekitamisega). Samuti on kujundusraied vajalikud sooelupaigatüüpide taastamisel, kui varasemad soolad on kuivenduse tõttu metsastunud. Metsa majandamine sihtkaitsevööndis on keelatud, kuna sihtkaitsevööndi eesmärk on säilitada seal väljakujunenud või kujunevaid looduslikke ja poollooduslikke kooslusi.

Kaitseala valitseja nõusolekul on Paluora sihtkaitsevööndis lubatud tegevus, mis on vajalik väljaspool sihtkaitsevööndit paiknevate kinnistuosade sihtotstarbeliseks kasutamiseks alternatiivse võimaluse puudumisel. Erisus annab võimaluse Tüandre järve ning Tüandre ja Paluora sihtkaitsevööndiga ümbritsetud Taagepera metskond 31 katastriüksuse (20301:001:1020) Kollaspalu piiranguvööndisse jääva kvartali PA206 sihtotstarbeliseks kasutamiseks (sh puidu väljaveoks) vajaliku ligipääsu rajamiseks. Ligipääsu rajamisel eelistatakse lühimat teed ning kohta, kus negatiivne mõju kaitseala väärtusele on kõige väiksem.

2.5.4.3. Keelatud tegevused sihtkaitsevööndis

Sihtkaitsevööndid peavad tagama elupaikade looduslikkuse, seetõttu on neis keelatud **majandustegevus ja loodusvarade kasutamine.** Majandustegevuse seadustiku üldosa seaduse alusel on majandustegevus iga iseseisvalt teostatav, tulu saamise eesmärgiga püsiv tegevus, mis ei ole seadusest tulenevalt keelatud. Tegevus, mille suhtes on kehtestatud teatamis- või loakohustus, loetakse samuti majandustegevuseks ka juhul, kui selle eesmärk ei ole tulu saamine. Kaitse-eeskirja kaitsekorra üldpõhimõtete peatükis või sihtkaitsevööndite peatükis reguleeritud tegevused, mis on määrusega lubatud või lubatud kaitseala valitseja nõusolekul ja mida tehakse tulu saamise eesmärgiga, ning tegevused, mis on lubatud või lubatud kaitseala valitseja nõusolekul ja millega kaasneb teatamis- või loakohustus, on kaitseala sihtkaitsevööndis lubatud majandustegevus. Kaitse-eeskirjaga lubatakse sihtkaitsevööndis majandustegevust, mis ei kahjusta kaitseala kaitse-eesmärki või seisundit.

Sihtkaitsevööndis on **uute ehitiste püstitamine keelatud** välja arvatud tee, tehnovõrgu rajatise või tootmisotstarbeta rajatise püstitamine kaitsealal paikneva kinnistu või kaitseala tarbeks. Rajatise püstitamine kaitseala tarbeks võimaldab kaitsealale püstitada näiteks tähiseid (kaitseala tähised, riigipiiri tähistamine). Valdav osa sihtkaitsevööndist on riigimaa. Uute ehitiste püstitamine on keelatud ning sellega tagatakse sihtkaitsevööndite looduskoosluste areng võimalikult vähese häirituse tingimustes. Samuti on tehnovõrgu rajatise (nt maakaabel) püstitamiseks vajalik kaitseala valitseja nõusolek, et selle kulgemisel oleks võimalik valida kaitseala väärtustest lähtuvalt kõige sobilikum asukoht.

Paluora ja Kulbina sihtkaitsevööndis on **keelatud jahipidamine 1. veebruarist 31. augustini** määruses loetletud metskonna kvartalites. Põhjendused on esitatud seletuskirja peatükis 2.5.2.

2.5.5. Piiranguvöönd

2.5.5.1. Piiranguvööndi eesmärgid

Piiranguvöönd on kaitseala osa, mis ei kuulu sihtkaitsevööndisse. Tüdre looduskaitsealal on Kollaspalu piiranguvöönd (kahe lahustükina), mille eesmärk on sealse elustiku mitmekesisuse ja maastikuilme säilitamine.

2.5.5.2. Lubatud tegevused piiranguvööndis

Piiranguvööndis on lubatud **majandustegevus**, arvestades määrusega sätestatud erisustega.

Piiranguvööndis on lubatud **biotsiidi, taimekaitsevahendi ja väetise kasutamine õue- ja põllumaal**, kuna seal kasutatakse biotsiidi, taimekaitsevahendi ja väetiste kogused on eeldatavalt väikesed, mistõttu nende täielik keelamine oleks ebaproportsionaalne. Biotsiidi, taimekaitsevahendi ja väetise kasutamine poollooduslikul rohumaal ja metsamaal ei ole lubatud.

Kaitseala valitseja nõusolekul on piiranguvööndis **lubatud uute ehitiste, kaasa arvatud ajutiste ehitiste püstitamine**. Samuti on lubatud **veekogude veetaseme ja kaldajoone muutmine**. Kaitseala piiranguvöönd koosneb kahest lahustükist: suurem osa jääb Tüdre järve ümbrusesse ja väiksem lahustükk asub kaitseala põhjaosas Lõpi talu (60002:002:0035) ümbruses. Kõnealune punkt kaitse-eeskirjas annab võimaluse kaitseala valitseja nõusolekul püstitada rajatisi, mis ei kahjusta kaitseala kaitse-eesmärke. Kuna ehitamise mõju nii kaitse-eesmärkidele kui ka ümbritsevale alale (tallamine, häirimine, väärtuste hävitamine jne) sõltub suuresti ehitise eripärast (nt asukoht, kasutatav tehnoloogia, ehituse maht ja aeg) on nõusolek jäetud kaitseala valitseja igakordseks kaalutlusotsuseks. Piiranguvööndisse jäävad õuealad, kus ei paikne loodusväärtusi, mida ehitustegevus ning veekogude veetaseme ja kaldajoone muutmine (nt loodusliku veerežiimi taastamiseks jõgedes, kaldakindlustuse rajamiseks ja hooldamiseks, tehisveekogude puhastamiseks ja nende looduslikkuse suurendamiseks) kahjustaks, kuid kaitseala valitseja nõusoleku nõue ehitise püstitamisel on seatud seepärast, et kahjustatud ei saaks õuealadega piirnevad kooslused. Näiteks aitab kooskõlastusnõue vältida olukorda, kus soovitakse rajada tiiki õuemaale kohta, mis piirneb vahetult niiduelupaigatüübiga liigirikkad aruniidud lubjavesel mullal (6270*).

Kaitseala valitseja nõusolekul on lubatud **uute veekogude ja maaparandussüsteemide rajamine**. Varem oli uute veekogude rajamine piiranguvööndis keelatud. Edaspidi on piiranguvööndis uute veekogude rajamine sarnaselt teistele ehitistele lubatud kaitseala valitseja nõusolekul. Maaparandussüsteem on maaparandusseaduse tähenduses maatulundusmaa viljelusväärtuse suurendamiseks ja keskkonnakaitseks vajalike ehitiste kogum, mis on kinnisasja oluline osa tsiviilseadustiku üldosa seaduse § 54 lõike 1 tähenduses.

Kaitseala valitseja nõusolekul on lubatud **turberaie langi pindalaga kuni kaks hektarit ja lageraie hall-lepikutes langi pindalaga kuni üks hektar**. Raiete tegemisel tuleb säilitada

puistu liikide ja vanuse mitmekesisus. Elustiku mitmekesisuse säilitamiseks tuleb raielangile hektari kohta alles jätta vähemalt 20 tihumeetrit puid, mida ei koristata ja mis jäävad metsa alaliseks. Elustiku mitmekesisuse tagamiseks alles jäetavad puud valitakse eri puuliikide esimese rinde suurima diameetriga puude hulgast, eelistades kõvalehtpuid, mände ja haabasisid, samuti eritunnustega, nagu põlemisjälgede, õõnsuste, tuuleluudade või suurte okstega puid. Turberaie kuni 2 ha suuruste lankidena ning koosluse liikide ja vanuse mitmekesisuse säilitamise nõudega võimaldab suurendada metsa looduslikkust piiranguvööndis leiduvates kultuurpuistutes ning säilitada vanuselisel mitmekesist metsamaastikku. Piiranguvööndis leidub ka loodusdirektiivi metsaelupaikasid ning metsamajanduspiirangute tulemusel on metsad seal liigirikkamad kui majandusmetsad väljaspool kaitseala.

Piiranguvööndis asuvad metsad on valdavalt kuusikud, järve ümbruses ka lepikeud ja männikud. Sagedasemad looduslikud häiringud on esimese rinde puude väljalangemisel 25–50 m läbimõõduga häilude teke. Sarnase mastaabiga ja looduslikku dünaamikat matkivate lankidena tehtud raie meenutab looduslikke häiringuid rohkem kui metsaseadusega maksimaalselt lubatud suurusega uuendusraie langid ning metsakoosluse kui terviku taastumine toimub kiiremini. Suurema pindalaga turberaielangi lubamine ei taga piiranguvööndi kaitse-eesmärkide, sh maastikuilme säilimise täitmist, kuna langid killustavad erinevaid metsakooslusi ja sihtkaitsevööndite ümber tekitatud puhvertsooni ning vähendavad metsamaastiku sidusust. Piiranguvööndisse jääb u 50 ha lepikeud, mida nende lühikese eluea tõttu ei ole otstarbekas majandada turberaiega. Peale selle taastuvad hall-lepikeud suhteliselt kiiresti ega paku liikidele selliseid kasvu- ja pesitsuskohti ning on väiksema väärtusega kui muud puistud. Seetõttu on kaitseala valitseja nõusolekul hall-lepikutes lageraie lubatud, kuid langi suurus ei tohi ületada ühte hektarit. Suurem langi pindala suurendaks lagealasid märgatavalt, mistõttu poleks see kooskõlas piiranguvööndi kaitse-eesmärgiga. Kuna lageraiel raiutakse lank lagedaks ühe raiekorraga, on lageraiest põhjustatud häiring enamasti suurem kui turberaiest põhjustatud häiring ning seetõttu on lageraie korral lubatud langi pindala väiksem.

Langi kujule ei ole laiuse piirangut seatud, sest nii on võimalik lageraiel jälgida maastikuelementide piirjooni ja selle tulemusel tekitada looklevate servadega lanke. Uuendusraiate kavandamisel ja tegemisel on soovituslik rakendada ajalist piirangut 15. aprillist 15. juulini, kuna siis on mõju elurikkusele oluliselt väiksem.

Kuna kaitsekorda planeeritakse pikaks ajaks ja metsade majandamise mõju kõikidele kaitseala eesmärkidele sõltub paljudest asjaoludest, siis pole määrusega võimalik ette näha kõigile olukordadele sobivaid tingimusi. Sarnane põhimõte on ka uute maaparandussüsteemide rajamise puhul. Seega on raiete tegemise ja uute maaparandussüsteemide rajamise võimalikkus jäetud kaitseala valitseja igakordseks kaalutusotsuseks.

2.5.5.3. Keelatud tegevused piiranguvööndis

Piiranguvööndis on **keelatud maavarade kaevandamine** (v.a kaitseala valitseja nõusolekul kinnistu tarbeks). Maavarade kaevandamine kui kooslusi ja liikide elupaiku hävitav tegevus on looduskaitseseadusega kaitstavatel aladel üldjuhul keelatud, kui kaitse-eeskirjaga ei sätestata teisiti. Senine kaitse-eeskiri viitas 2006. aastal kehtinud maapõueseaduse § 59 lõikele 2, mis lubas füüsilisest isikust kinnisasja omanikul oma kinnisasja piires kaevandamisloata võtta isikliku majapidamise tarbeks maavaravaru või looduslikku kivimit, setendit, vedelikku või

gaasi, mis ei ole maavaravaruna arvele võetud. See oli kaitse-eeskirja järgi lubatud siiski vaid kaitseala valitseja nõusolekul. Maavara oli ja on maapõueseaduse järgi looduslik kivim, setend, vedelik või gaas, mille lasund või selle osa on maardlana keskkonnaregistrisse kantud ehk arvele võetud. Tüdre kaitsealale ei jää ühtegi maardlat. Nii maavarana arvele võetud kui ka maavarana arvele võtmata looduslikust seisundist eemaldatud mis tahes kivimi või setendi tahket osist nimetatakse kehtivas maapõueseaduses kaeviseks (§ 6 lõige 2). LKS ei keela kaitseala piiranguvööndis kaevise kasutamist ja seetõttu ei reguleeri seda ka kaitse-eeskiri. Sisuliselt jääb kaitsealal kehtima senine kaitsekord, sest kaevetööd, mille käigus kaevise tekib, tuleb ehitamiseks või veekogu rajamiseks kooskõlastada kaitseala valitsejaga. Kehtiva maapõueseaduse § 95 lõige 1 sätestab, et maavara ning maavarana arvele võtmata kivimit, setendit, vedelikku ja gaasi on füüsilisest isikust kinnisasja omanikul õigus talle kuuluva kinnisasja piires võtta kaevandamisloata isiklikus majapidamises kasutamise eesmärgil, kui seadus ei sätesta teisiti. Maapõueseaduse sama paragrahvi lõige 3 sätestab, et maapõueseaduse § 95 lõike 1 alusel võetud maavara ning maavarana arvele võtmata kivimit ja setendit on sama isiku teisele kinnisasjale lubatud transportida ainult Keskkonnaameti loal (seda isegi väljaspool kaitstavat ala).

Kaitsealal on keelatud **puhtpuistute kujundamine ja energiapuistute rajamine**. Puhtpuistu kujundamine ja energiapuistu rajamine takistab metsakoosluste looduslikku tasakaalu ning liikide ja vanuse mitmekesisuse säilimist.

Samuti on keelatud **biotsiidi ja taimekaitsevahendi kasutamine metsamaal ja looduslikul rohumaal**. Piirang on seatud vajadusest tagada kaitse-eesmärgiks olevate koosluste võimalikult looduslik areng ning vältida liigsete toitainete sattumist ringlusesse, mis võiks mõjutada ebasoodsalt aeglasema kasvuga taimeliikide konkurentsivõimet.

Keelatud on puidu kokku- ja väljavedu külmumata pinnaselt. Kui pinnas seda võimaldab, võib kaitseala valitseja lubada puidu kokku- ja väljavedu külmumata, kuid kuivalt pinnaselt (nt pikalt kestnud kuivade ilmade puhul). Sellised otsused tehakse juhtumipõhiselt ja konkreetse koha tingimusi arvestades. Puidu kokku- ja väljavedu külmumata pinnaselt tekitab ulatuslikke pinnasekahjustusi ning rikub elupaiku ja maastiku üldilmet.

2.5.5.4. Vajalikud tegevused piiranguvööndis

Piiranguvööndis on poollooduslike koosluste aladel nende ilme ja liigikoosseisu tagamiseks vajalik niitmine, karjatamine ning puu- ja põõsarinde harvendamine. Kaitseala piiranguvööndisse jäävad kaitse-eesmärgiks olevad poollooduslikud kooslused.

3. Menetluse kirjeldus

3.1. Avalikustamine

Tüdre looduskaitseala kaitse-eeskirja muutmise avalik väljapanek toimus ajavahemikul 20. juulist 1. septembrini 2021. Materjalid olid kättesaadavad Mulgi valla veebilehel (www.mulgivald.ee), Tõrva valla veebilehel (www.torva.kovtp.ee) ja Keskkonnaameti veebilehel (www.keskkonnaamet.ee). Teade avaldati Ametlikes Teadaannetes

(www.ametlikudteadaanded.ee) 15. juulil 2021, ajalehes Õhtuleht 20. juulil 2021 ja kohalikus ajalehes Lõunaleht 22. juulil 2021. Teade saadeti maaomanikele (16) ja huvigruppidele (Erametsaliit ja MTÜ Eesti Metsa Abiks), lisaks Politsei- ja Piirivalveametile ning AS-le Elering. Ühe maaomaniku kontaktandmeid ei olnud võimalik leida ning ka kohalik omavalitsus ei osanud selles osas aidata.

Kuna peale Riigimetsa Majandamise Keskuse (RMK) ja OÜ Valga Puu keegi maaomanikest kirjale ei vastanud, saadeti 21. septembril 2021 kordusteade, milles paluti teada anda, kas nad on materjalid kätte saanud. Kordusteatele vastas 8 maaomanikku, Politsei- ja Piirivalveamet ning AS Elering.

Lisaks RMK-le saatsid kirja Taagepera jahipiirkonna kasutusloa omanik Tüandre OÜ ja keskkonnaühendus MTÜ Eesti Metsa Abiks.

20. oktoobril võeti ühendust veel nende maaomanikega (ja Erametsaliiduga), kes ei olnud reageerinud ka kordusteatele. Kordusteatele vastas kirjalikult 3 maaomanikku ja Erametsaliit. 2 maaomanikku kinnitasid telefonitsi, et on teate kätte saanud. Ühele maaomanikule saadeti 03.11.2021 tähitud kiri, mis tagastati 02.12.2021 hoiutähtaja möödumisel.

Tabel 1. Esitatud ettepanekud

Ettepaneku esitaja	Ettepaneku sisu	Keskkonnaameti vastus
Tüandre OÜ	<p>Palume täiendada kaitsekorra 2. ptk § 5, lg 3, 3. punkti sõnastust järgmiselt: käesoleva lõike punktides 1 ja 2 nimetatata juhtudel on sõidukiga ja maastikusõidukiga sõitmine lubatud järelevalve- ja päästetöödel, <u>jahipiirkonna kasutajal ja tema poolt määratud isikutel jahinduslike tegevuste läbiviimiseks, sihtide ja kraaviservade hoolduseks ning jahipidamiseks ja jahisaagi transportimiseks, kasutades selleks metsasihte ja kraavide muldeid, kaitseala valitsemise ja kaitse korraldamisega seotud tegevusel, kaitseala valitseja nõusolekul teostataval teadustegevusel, liinirajatiste hooldamisel, metsa- ja põllumajandustöödel maatulundusmaal ning kaitse-eeskirjaga lubatud töödel.</u></p>	<p>Keskkonnaameti vastus</p> <p>Praktikas selgitatakse kaitse-eeskirja eelnõu seletuskirjas lähemalt sõiduki ja maastikusõidukiga sõitmise põhimõtteid ja erisusi. Keskkonnaamet nõustub esitatud ettepanekuga osaliselt, st täiendatakse eelnõu seletuskirja ja lisatakse ptk 2.5.2. /.../ ja kaitse korraldamisega seotud tegevusel, kaitseala valitseja nõusolekul teostataval teadustegevusel ja <u>kaitse-eeskirjaga lubatud töödel. /.../</u></p> <p>Kaitseala seisukohast ei ole metsasihtide lahtihoidmine kindlasti vajalik, kuna see killustab kaitse-eesmärgiks olevaid metsi (sh Natura 2000 metsaelupaigatüüpe). Samas lubab metsaseadus § 28 lõige 1¹ sihtkaitsevööndis olemasolevaid sihte lahti hoida ning see tegevus ei vaja Keskkonnaameti nõusolekut.</p> <p>Kui sihi lahtihoidmine eeldab puude raiet, mille keskmine rinnadiameeter ületab 8 cm, siis on tegu juba trassiraiega (metsaseaduse § 28 lg 4 p 4) ning see tegevus kuulub majandustegevuse alla, mis on sihtkaitsevööndis keelatud. Piiranguvööndisse jääval alal on majandustegevus (sh sihtide avatuna hoidmine) lubatud arvestades kaitse eeskirjas sätestatud erisustega. Samuti juhiti tähelepanu, et sihtide lahtihoidmiseks on vajalik maaomaniku nõusolek ning täpsema ülevaate saamiseks paluti esitada asendiplaan nendest sihtidest, mille lahtihoidmine on jahipidamise ja teiste jahinduslike tegevuste pärast ilmtingimata vajalik.</p>
Riigimetsa Majandamise Keskus	<ul style="list-style-type: none"> • RMK kvartalid kirjeldada eelnõus ja seletuskirja läbivalt 5 kohalisena (nt PA200). • Täiendada seletuskirja punkti 2.5.4.2.: kaitsealal paiknevad kõik RMK teed on avalikult kasutatavad. Teed määratakse avalikku kasutusse kohaliku omavalitsuse ja omaniku (RMK) vahelise lepingu alusel. • Lisada § 14 lubatud tegevusena seisundist tulenev lageraie, kui puistu rinnaspindala või täius on väiksem metsaseadusest kehtestatud. 	<ul style="list-style-type: none"> • Arvestatud. • Arvestatud. • Ei nõustu esitatud ettepanekuga. Tüandre LKA üheks eesmärgiks on väärtuslike metsakoosluste kaitse ja piiranguvööndi kaitse-eesmärgiks on elustiku mitmekesisuse ja maastikuilme säilitamine ning seetõttu on suurem osa kaitsealast tsoneeritud sihtkaitsevööndisse. kaitsevööndisse. Piiranguvööndisse jäävad valdavalt eramaad Tüandre järve ümbruses, kuhu jääb ka kaitseala ainus asustatud piirkond Pilpa küla. Eeskirja eelnõuga lubatud väiksemad turberaielangid sarnanevad olemuselt häiludega ja looduslikku dünaamikat matkivate lankidena tehtud raie meenutab

		<p>looduslikke häiringuid rohkem, kui metsaseadusega maksimaalselt lubatud suurusega uuendusraie langid. Samuti toimub metsakoosluste kui terviku taastumine kiiremini. Piiranguvöönd on siduvaks alaks erinevate sihtkaitse vööndite vahel ning kui piiranguvööndis lubada rohkem lageraieid, väheneb selle tulemusel metsamaastiku sidusus.</p>
<p>MTÜ Eesti Metsa Abiks</p>	<ul style="list-style-type: none"> Lisada Tüdre LKA kaitse-eesmärkide hulka kõik Natura elupaigad ja liigid, kes vajavad tõhusamat kaitset. Eesmärkideks peaks lisama Natura elupaigad 6510, 7140 ja 91E0*. Lisaks liikidest laanerähn, veelendlane, laanepüü, värbkakk, hink, suur-rabakiil, tiigikonn ja rabakonn. 	<ul style="list-style-type: none"> Seletuskirjas on selgitatud, et kaitsealal kaitstakse juba praegu lisaks kaitse-eesmärgina nimetatud liikidele teisi haruldasi ja ohustatud looma- ja taimeliike. Praktikas pole kõikide liikide eraldi kaitse-eesmärgina nimetamine vajalik, kuna eesmärgiks seatavate katusliikide (antud juhul metsis), nende elupaikade ja koosluste kaitseks kehtestatav kaitsekord tagab kaudselt ka teiste alal esinevate liikide kaitse. Samuti kehtib liikide kaitse LKS § 48 lõikest 4 tulenev isendikaitse. Kaitsealal läbiviidud Natura inventuuri järgi leidub kaitsealal lisaks kaitse-eesmärgiks olevatele elupaigatüüpidele väikeste kildudena ka teisi elupaigatüüpe. Valdavalt jäävad need sihtkaitsevööndisse, mille kaitse-eesmärgiks on kaitsealuste liikide, elupaikade ja metsakoosluste kaitsmine, säilitamine ja taastamine. Lisaks on sihtkaitsevööndis majandustegevus keelatud. Liikide osas on juba varasemalt (04.12.2019 kirjas nr 7-4/19/18173-2) selgitatud, millistel põhimõtetel toimub nende liikide kaitsmine, mis ei ole konkreetsel kaitsealal kaitse-eesmärgiks seatud. Kahepaiksete osas täpsustasime, et tõesti on kaitsealale märgitud kahepaiksete leiukohtad, kuid ka nende puhul lähtutakse eelkõige isendikaitsest. Tegevuste kavandamisel tuleb arvestada kaitseala valitseja seatud tingimustega. Kõikides keskkonnaregistrisse kantud liikide leiukohtades ei viida iga-aastaselt läbi seireid, inventuure või vaatlusi. Seda tehakse valdavalt I kat liikide puhul ning perioodiliselt ka II kat liikide puhul. Ettepanekus esitatud liigid on II ja III kat liigid ning nende puhul kaitstakse eelkõige nende elupaikad. Samuti vaadatakse iga registrisse kantud liigi puhul ka seda, kas tegemist on alale tüüpilise liigiga või on tegemist nn juhuvaatlusega. Ettepanekus nimetatud elupaigatüübid ei ole Natura standardandmebaasi järgi Tüdre loodusala kaitse-eesmärgiks. Eelkõige kaitstakse konkreetsel loodusalal neid liike, mis on loodusala kaitse-eesmärgiks. Kuna valdavalt on elupaigad

	<ul style="list-style-type: none"> • Mitte arvata kaitse alt välja metsise püsielupaiga piiranguvööndi alasid, mis asuvad Tüdre looduskaitsealast vahetult väljaspool. Samuti tuleks arvata metsise elupaik KLO9101747 terviklikult Tüdre LKA koosseisu. • Mitte arvata kaitse alt välja ala, kus on registreeritud elupaigatüüp 91E0* (kirjas kaart nr 6). • Tsoneerida Atse jõgi kaitsealaga piirnevas osas kaitseala koosseisu (kaart 7), sest just jõgi ja jõe kaldad on tähtis ökosüsteem. Seal on ka Natura elupaik 9080*, laanepüü ja kaks VEP-i, mida võivad ohustada lageraied otseses läheduses. 	<p>tsoneeritud sihtkaitsevööndisse, on seal kaitstud ka kõik teised kaasnevad elupaigad, sh ka potentsiaalsed.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Seda on selgitatud juba ka 2019. a. Tüdre LKA on algselt (2005) piiritletud nii, et sellest jääksid kõnealuses kohas välja eramaad. Tüdre metsise PEP-i piiritlemisel on kasutatud olemasolevaid teid ja metsasihte. Oleme endiselt seisukohal, et kaitseala välispiir jääb kõnealuses kohas muutmata, kuna kaitseala koosseisu uusi eramaid ei arvata. Muudatused toimuvad vaid riigimaal. Nõustume, et tavaliselt lähtume piiritlemisel põhimõttest, et piir oleks looduses selgelt tuvastatav ja üheselt mõistetav, kuid teisalt on oluline jälgida väärtuste paiknemist ning sellest, et võimalusel ei seata eramaadele uusi rangemaid piiranguid. Antud juhul on tegemist metsise püsielupaiga servaaladega ja senini on need olnud piiranguvööndis, kus majandustegevus on teatud kitsendustega lubatud. Metsise elupaik on algselt keskkonnaregistrisse kantud oluliselt laiema kui hiljem moodustatud püsielupaik ja kaitseala. moodustatud püsielupaik ja kaitseala. Metsisemängude esinduslikkuse analüüsi andmetel on Tüdre metsisemängu ümbruses olevast metsisele olulisest elupaigast range kaitse all ligi 62%. Kuigi metsisemängu kese on kaitstava ala sees nihkunud ning metsise elupaikades peab oluliselt piirama ja suunama metsamajanduslikku tegevust ei leia me, et oleks vajalik täiendava ala kaitse alla võtmine vaid seetõttu, et algselt on metsise elupaigana märgitud metsakvartalid PA184 ja PA185. Metsise mänguala on endiselt hõlmatud kaitsealasse, välja jääb vaid servaala, mida ei ole looduses võimalik nii täpselt piiritleda. • Kuna elupaigatüüp 91E0* ei ole Tüdre looduskaitseala ja ka Tüdre loodusala kaitse-eesmärgiks, siis ei ole selle elupaigatüübi kaitse siin ka esmatähtis Kõnealuses kohas korrigeeritakse kaitseala välispiiri nii, et see ühtiks kinnistu piiriga. Kehtiva kaitse eeskirja järgi kulgeb piir kõnealuses kohas mööda põhikaardile kantud lodu serva, mis ei ole looduses väga hästi vaadeldav. Kaitse eeskirja eelnõu järgi on piiritlemisel kasutatud kinnistupiiri, mis samuti ei ole looduses jälgitav, kuid tänapäevaste digivahendite abil on seda oluliselt lihtsam tuvastada, kuna piir on kirjeldatud kahe käänupunkti vahelise sirgena. • Kaitseala laiendamise ettepanek tehti juba 2019. a VTK avalikustamisel ja juba toona vastasime, et me ei nõustu kõnealuses kohas kaitseala laiendamisega, kuna praegu on tagatud nende
--	---	---

- Arvata kõrge loodusväärtusega alad, mis eelnõus on piiranguvööndis, sihtkaitsevööndisse. Nendel aladel on hulgaliselt loodusväärtusi (kaardid 9 ja 10). Piiranguvööndisse kavandatud kaitse ei ole piisav, et kogu ala terviklikkus ja soodne seisund säiliks.

koosluste kaitse, mille jaoks kaitseala on moodustatud. Oleme ka varasemalt selgitanud, et peamiselt toimuvad kaitseala piiri- ja tsoneeringu muudatused riigimaadel. Kuigi ka kõnealune ala jääb riigimaale, ei pea selle kaitseala koosseisu arvamist põhjendatuks. Atse jõgi on valdavalt Läti territooriumil olev jõgi pikkusega ligi 40 km, millest Eestisse (sh kaitsealale) jääb umbes 3,3 km pikkune lõik. Teadaolevalt ei ole Lätis sellel alal ühtegi kaitseala. Atse jõega piirnevas lõigus on kaitseala piiritletud mööda jõe kaitsealapoolset kallast.

Esitatud laiendusala jääb KKR kantud laanepüü elupaik, kus seisuga juuli 2021 on loendatud 2 paari. Laanepüü on III kat kaitsealune liik, millel on Eestis teada 853 leiu kohta ning nendest üle 80% on kaitse all.

Alal inventeeritud elupaigad jäävad riigimaale ja vastavalt keskkonnaministri 4. jaanuari 2007. a käskkirja nr 2 § 26¹ punktile 2 nendes raieid ei teostata.

- Piiranguvööndi režiim ei tähenda, et ala oleks kaitsetakaitse-eeskirjaga seatakse ka piiranguvööndi metsade majandamisele piiranguid. See, et ka piiranguvööndis on loodusväärtused, on täiesti tavapärane. Kaitseala moodustamisel arvestatakse nii loodusväärtuste kaitse kui ka inimasustuse olemasoluga, mis tähendab, et alati ei ole võimalik kogu kaitseala tsoneerida sihtkaitsevööndisse. Ei nõustu väitega, et piiranguvööndis ei ole kõrge loodusväärtusega alad kaitstud, kuna ka piiranguvööndi kaitse-eesmärgiks on elustiku mitmekesisuse ja maastikuilme säilitamine. Kirjas esitatud kaardil on piiranguvööndi alale märgitud mitmete liikide elupaigad. Tegemist on II ja III kaitsekategooria liikidega, mille kaitse on tagatud kaitseala üldisest eesmärgist lähtuvalt.

Tüdre kaitseala puhul on tegemist alaga, mis on osaliselt kaitse all olnud juba 1976. aastast. Praeguste piiridega kaitseala moodustati aastal 2005. Seega on alal pikalt kehtinud erinevad piirangud. Samuti on alal mingil määral alati majandatud. Kehtiva kaitse-eeskirja järgi on alal uuendusraie keelatud. Kaitse-eeskirja eelnõu järgi oleks edaspidi kaitseala valitseja nõusolekul lubatud turberaie langi pindalaga kuni 2 hektarit ja lageraie hall lepinkutes. Suurem osa piiranguvööndi alale jäävatest elupaikadest on praegu veel potentsiaalsed või madala esinduslikkusega (C). See ei tähenda kindlasti, et need oleksid väheväärtuslikumad, kui

	<ul style="list-style-type: none"> • Piiranguvööndi alale jääb nn Metsavajakute looduskaitseala (kaart 11), mille võimalikuks kaitseks ei piisa piiranguvööndi režiimist. • Tsoneerida kõik kaitsealale jäävad riigimaad, kus asuvad kõrged loodusväärtused, sihtkaitsevööndisse (kaart 12). • Piiranguvööndi piirangud peavad olema karmimad. Ettepanek keelata jahipidamine kõikides sihtkaitsevööndites pesitsusajal. Praegu kavandatud piirangud ei taga piisavat kaitset Tüdre kaitseala kaitse-eesmärkide saavutamiseks. Loobuda kõikidest uuendusraietest ja lubada piiranguvööndis majandada metsa ainult püsimeetsana. 	<p>sihtkaitsevööndisse jäävad elupaigad, kuid nagu oleme varasemalt selgitanud, on piiranguvööndisse tzoneeritud valdavalt eramaad. Riigimaade osas jäävad piiranguvööndisse olemasolevate puhkekohtade ümbruse metsad ning valdavalt need alad, mis ka varasemalt olid piiranguvööndis.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Keskkonnaregistrisse kantud Metsavajakute kaitsealaga on Tüdre kaitse-eeskirja uuendamisel juba arvestatud. Metsavajakute kaitseks määratakse sihtkaitsevööndisse täiendavalt piiranguvööndi arvelt 118,6 ha. Suurem osa sellest jääb moodustatavasse Kulbina sihtkaitsevööndisse. Tüdre järvest põhjapoolse jäävad alad arvatakse Paluora sihtkaitsevööndisse. Keskkonnaregistrisse kantud ala on esialgne ettepanek ning kuigi töö käigus on selle piiri korrigeeritud, on siiski suurem osa algsest ettepanekust arvatud sihtkaitsevööndisse. Piiranguvööndisse jäävad alad on valdavalt Pilpa küla ja avalike puhkekohtade ümbrusesse jäävad alad. • Kaitse-eeskirja muudatusega arvatakse täiendavalt umbes 236 ha riigimaad piiranguvööndist sihtkaitsevööndisse. Nagu varasemalt selgitatud, peavad kõik seatavad piirangud olema proportsionaalsed, vajalikud ning põhjendatud ning piiranguvööndisse jääb valdavalt see osa kaitsealast, kus on inimastutus ja avalikud puhkerajatised. • Jahipidamisega reguleeritakse üldiselt ulukite arvukust. Keskkonnaagentuuri 2020. a seirearuande järgi on Tüdre metsise püsielupaigas märgitud, et alal on palju värsked ja vanemaid metssea tuhnimise jälgi. Sama on seireanektes märgitud ka varasemalt. Uuringud on näidanud, et kuna metsiga on kõigesõja (omnivoor), siis võib ta toiduotsingul rüüstada teiste hulgas ka metsise kui maaspesitseva liigi pesi. Veel on metsise looduslikuks vaenlaseks kährikkoer ja seda veel sagedasemalt kui metsiga. Valdavalt toimub jahipidamine suurulukitele sügisel ja selleks ajaks on lindude pesitsusaeg lõppenud. Seega jääb jahipidamisele kehtima kaitse eeskirja eelnõus kirjeldatud piirang. Ettepanekuga loobuda kõikidest uuendusraietest ei nõustu, kuna looduskaitse-eeskirja § 31 sätestab erisused vaid uuendusraie. Valikraie ei kuulu uuendusraie hulka ja on piiranguvööndis lubatud. Piiranguvööndis on mõõdukas metsade majandamine lubatud, sest see ei kahjusta kaitse-eesmärke. Ranget kaitset vajavad väärtused on tzoneeritud sihtkaitsevööndisse, piiranguvöönd on puhervööndiks kaitsealuste liikide pesapaikade ja majandusmetsade vahel, mis vähendab väljastpoolt tulevaid häiringuid. Kaitse eeskirja eelnõu
--	--	---

		<p>kohaselt on piiranguvööndis lubatud lageraie vaid hall-lepikutes 1 ha suuruse langina, kuna hall lepp on lühiealine pioneerliik ning turberaie võtteid kasutades uueneb metsamaa sama puuliigiga. Peale selle ei paku hall-lepikud liikidele selliseid kasvu ja pesitsuskohti ning on väiksema väärtusega kui muud puistud. Turberaie on uuendusraie, mille järel mets uuendatakse pikema perioodi jooksul. Kui lageraiega võib puud eemaldada ühe võttega, siis turberaie majandatakse metsa korduvate raievõtetega, kusjuures raiejärgude vahe peab olema vähemalt viis aastat. Õigete võtete puhul on võimalik matkida looduslikku dünaamikat ning tekitada looduslikke häiringuid meenutavaid häiringuid rohkem, kui metsaseadusega maksimaalselt lubatud suurusega uuendusraiate puhul. Väikse langina tehtava turberaie korral uuendatakse mets pikema perioodi jooksul ning alal säilib metsane maastik.</p>
--	--	--

4. Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusele

Eelnõu koostamisel on arvestatud loodusdirektiivi. Loodusdirektiivi artikli 2 lõike 1 kohaselt on nimetatud direktiivi eesmärk looduslike elupaikade ning loodusliku loomastiku ja taimestiku kaitsmisega kaasa aidata bioloogilise mitmekesisuse säilimisele Euroopa Liidu liikmesriikide territooriumil. Loodusdirektiivi artikli 3 lõigete 1 ja 2 kohaselt luuakse Euroopa ökoloogiline võrgustik Natura 2000, mille loomisse annab oma panuse iga liikmesriik võrdselt sellega, millisel määral leidub tema territooriumil loodusdirektiivis nimetatud looduslike elupaigatüüpe ja liikide elupaiku. Vabariigi Valitsuse 5. augusti 2004. a korralduse nr 615 „Euroopa Komisjonile esitatav Natura 2000 võrgustiku alade nimekiri“ lisa 1 punkti 2 alapunktiga 452 on Natura 2000 võrgustiku loodusalaks esitatud Tündre loodusala, mis hõlmab Tündre looduskaitseala. Seetõttu tuleb Tündre looduskaitsealal tegevuse kavandamisel hinnata selle mõju kaitse-eesmärkidele, arvestades Natura 2000 võrgustiku alade kohta kehtivaid erisusi.

Tündre loodusala on kinnitatud Natura 2000 võrgustiku alaks Euroopa Komisjoni 12. novembri 2007. a otsusega 2008/24/EÜ, millega võeti vastavalt loodusdirektiivile vastu boreaalses biogeograafilises piirkonnas asuvate ühenduse tähtsusega alade esimene ajakohastatud loetelu (teatavaks tehtud numbriga K(2007) 5402 all, ELT L 12, 15.01.2008, lk 118–382). Viimati ajakohastati boreaalse biogeograafilise piirkonna loodusalade nimekirja Euroopa Komisjoni 24. märtsi 2020. a rakendusotsusega (EL) 2020/494, millega võeti vastu boreaalses biogeograafilises piirkonnas asuvate ühenduse tähtsusega alade loetelu kolmeteistkümmes uuendatud versioon (teatavaks tehtud numbriga C(2020) 1713 all, ELT L 111, 08.04.2020, lk 1–175).

Pärast määruse jõustumist tehakse Euroopa Komisjonile ettepanek muuta (korrigeerida) Tündre loodusala piire. Välispiiri suuremahulisi muudatusi ei tule. Samuti tehakse ettepanek lisada Tündre looduskaitseala kaitse-eesmärkide hulka elupaigatüüp liigirikkad aruniidud lubjavesel mullal (6270*) ning kustutada eesmärkidest elupaigatüüp kuivad niidud lubjarikkal mullal (6210*), mis on kaitsealale ekslikult määratud. Veel tehakse ettepanek lisada kaitse-eesmärkide hulka I kaitsekategooria kaitsealune limatünnik (*Sarcosoma globosum*).

5. Määruse mõju ja rakendamiseks vajalikud kulutused

Määruse mõju on positiivne loodus- ja elukeskkonnale, aidates looduskeskkonna säilitamisega kaasa inimeste põhivajaduste ja elukvaliteedi tagamisele. Määruse kaitse-eesmärkide täiendamine metsaelupaigatüüpidega aitab kaasa väärtuslike metsaelupaikade säilitamisele ja nende soodsa seisundi saavutamisele.

Uue kaitse-eeskirja kehtestamine aitab kaasa rahvusvaheliste kohustuste täitmisele, seega on mõju välissuhetele positiivne. Looduse mitmekesisuse ehk elurikkuse säilitamise ja suurendamise vajaduse sätestavad nii strateegia Euroopa 2020 kui ka tegevuskava Ressursitõhus Euroopa. Sellest tulenevalt on elurikkuse vähenemise peatamiseks ja taastamiseks kinnitatud EL elurikkuse strateegia aastani 2020 (KOM(2011)2441), mis seab liikmesriigile konkreetsed ja mõõdetavad eesmärgid elurikkuse (liikide ja elupaikade seisundi) parandamiseks aastaks 2020. Kinnitatav õigusakt toetab otseselt nende eesmärkide saavutamist.

Tüandre looduskaitseala on juba riikliku kaitse all, mistõttu puudub määruse jõustumisel oluline mõju sotsiaalvaldkonnale, riiklikule julgeolekule, majandusele, regionaalarengule ning riigiasutuste ja kohaliku omavalitsuse korraldusele.

Planeeringud tuleb kooskõlla viia kehtestatud õigusaktidega. Seega mõjutab määruse kehtestamine ka kehtestatud planeeringuid. Teadaolevalt vastuolusid kehtivate planeeringutega ei ole, mistõttu oluline mõju selles küsimuses puudub. Eelnõu avalikustamise käigus saadeti kohalikele omavalitsustele ja maaomanikele arvamuse avaldamiseks eelnõu materjalid. Selle käigus esitas arvamusi ja ettepanekuid Riigimetsa Majandamise Keskus, Tüandre OÜ (lepinguline jahimaade kasutaja) ja MTÜ Eesti Metsa Abiks. LKS § 9 lõike 7¹ punktide 3 ja 4 järgi on avalikustamise üks eesmärk saada menetlusosalistelt neile teadaolevaid andmeid, mis on eelnõuga seotud.

Vastavalt maamaksuseaduse §-le 4 kaasneb määruse jõustumisega kohaliku omavalitsuse maamaksutulude mõningane vähenemine. Maamaksuseaduse § 4 lõike 3 kohaselt hakkab maamaksusoodustus kehtima kaitse-eeskirja jõustumisele järgneva aasta 1. jaanuaril. Maamaksuseaduse § 4 lõike 1 punkti 1¹ kohaselt kaitsealade sihtkaitsevööndi maalt maamaksu ei maksta ja § 4 lõike 2 kohaselt LKS §-s 31 sätestatud piiranguvööndi maalt makstakse maamaksu 50% maksumäärast. Kuna 236,32 ha varem piiranguvööndis olevast alast arvatakse sihtkaitsevööndisse, laekub maamaksu Tõrva vallale vähem umbes 790 eurot aastas. Mulgi vallal maamaksutulu laekumise suurusjärk märkimisväärselt ei muutu.

Tüandre looduskaitseala kaitsekorra uuendamise arvatavaks kaitseala koosseisus piiranguvööndist sihtkaitsevööndisse 236,32 ha riigimetsamaad. Riigimetsa Majandamise Keskuse arvutuste kohaselt on majandusmetsa range kaitse alla võtmisel riigil metsa majandamata jätmisel saamata tulu keskmiselt 156 eurot hektari kohta aastas. Kuna piiranguvööndi metsade majandamine oli ka varem kitsendatud, oli majanduspiirangutega metsade kavandatav raiemaht ligikaudu 1/10 majandusmetsa lankide keskmisest. Arvestades lisanduvate piirangutega alal asuva küpse ja valmiva metsa osakaalu, kus lähima kümne aasta jooksul oleks võimalik piirangute muutmiseta raiet teha, on saamata jääv tulu keskmiste määrade järgi ligikaudu 37 000 eurot aastas. Keskkonnaagentuuri uuringu kohaselt jääb keskmiselt 40% raieküpsetel aladel väljastatud metsateatistest realiseerimata muudel põhjustel (ebasoodsad ilmastikuolud, puiduturu olukord jne).

Vastavalt LKS §-le 20 võib riik kokkuleppel kinnisasja omanikuga omandada kinnisasja, mille sihtotstarbelist kasutamist ala kaitsekord oluliselt piirab, kinnisasja väärtusele vastava tasu eest. Tüandre looduskaitsealale jääb 53 ha eramaid, millest 6,41 ha jääb sihtkaitsevööndisse. Maa-ameti tehingute andmebaasi alusel toimus aastal 2021 Mulgi vallas kokku 462 ostumüügitehingut 3417 ha koguväärtuses 19 465 041 eurot. Seega on ühe hektari hind keskmiselt 5696 eurot ning täiendava omandamiskohustusega 6,41 ha maatulundusmaa sihtotstarbega eramaa riigile ostmise korral oleks selle hind umbes 36 511 eurot. Tegemist on hüpoteetilise summaga, kuna maid omandatakse riigile maaomaniku taotluse alusel. Võimalik omandatav maa on ka kehtiva kaitse-eeskirja järgi kaitseala sihtkaitsevööndis ning kuna Tüandre looduskaitseala kattub Paanikse metsise püsielupaigaga, jäävad kõnealused kinnistud ka selle koosseisu. Arvestades seni esitatud maade omandamise taotluste hulka, on huvi maade riigile müümise vastu eeldatavalt tagasihoidlik ja määruse jõustumine ei avalda olulist mõju juba võetud kohustustele. Vajalike vahendite lisataotlust menetletakse üldises korras riigieelarve koostamise protsessis kooskõlas riigi eelarvestrategiaga ja arvestades eelarvelisi võimalusi. Tõrva valla territooriumile jäävas kaitseala osas on kõik eramaad tsoneeritud piiranguvööndisse. Piiranguvööndis olevat maad riigile ei omandata.

Eramaadel saamata jääva puidutulu arvutamise aluseks on võetud Natura 2000 metsaalade metsaressursi keskmine väärtus, mille alusel arvutati keskmine eeldatav aastane tootlus. Selle järgi on saamata jääv puidutulu sihtkaitsevööndis 134 eurot/ha ja piiranguvööndis 72 eurot/ha aastas. Käesoleva määrusega erametsa piiranguvööndist sihtkaitsevööndisse ei tsoneerita, seega saamata jääva puidutulu hinnanguline väärtus eramaal võrreldes praegusega ei muutu.

Natura 2000 alal asuvale erametsamaale on õigus taotleda toetust, mida makstakse Maaelu Arengu Euroopa Põllumajandusfondist (EAFRD) ning kaasfinantseeritakse Eesti riigi eelarvest. Toetuse eesmärk on kompenseerida metsaomanikele osaliselt looduse kaitsmise tõttu metsast saamata jäävat tulu. Toetuse andmise tingimused ja kord on kehtestatud 22. aprilli 2015. a määrusega nr 39 „Natura 2000 erametsamaa toetus“, mille kohaselt on toetuse määr piiranguvööndis, hoiualal ja projekteeritaval alal asuva metsaala ühe hektari kohta 60 eurot aastas ja sihtkaitsevööndis asuva metsaala ühe hektari kohta 110 eurot aastas. Tüdre looduskaitseala kaitse-eeskirja kinnitamisega erametsa osakaal sihtkaitsevööndis ei suurene. Seega ei muutu Natura 2000 erametsatoetuste hinnanguline maksumus riigile, jäädes endiselt 705 euro juurde aastas. Piiranguvööndisse jääb u 24 ha metsamaad, millele kulub u 1440 eurot aastas. Metsatoetuse taotlejate arv on viimastel aastatel jäänud umbes 70% juurde võimalikust taotlejate arvust. Seega võib prognoosida tegelikult kuluks umbes 1500 eurot aastas.

SMI 2020 aruande järgi on Valga maakonna keskmine metsa tagavara 201 tm/ha. Eesti Metsa- ja Puidutööstuse Liidu tellimusel Ernst & Young Baltic AS läbi viidud metsa- ja puidusektori sotsiaalmajandusliku mõju analüüsi kohaselt oli 2019. aastal ühe m³ puidu töötlemisel metsa- ja puidutööstuse poolt (metsamajandus, puidu töötlemine ja mööblitootmine) loodav lisandväärtus 193,3 eurot. Sees on ka metsaomanike saamata jääv puidutulu (toodud eespool). Sama uuringu järgi on ühe m³ puidu raiest laekuv otsene ja kaudne maksutulu 95 eurot raietsükli kohta. Keskkonnaagentuuri arvestuste järgi jääb piiranguvööndist sihtkaitsevööndisse tsoneerimisel võimalikust metsa majandamise mahust kasutamata eramaal ~30%, riigimaal RMK hinnangul 10%. Kui metsa tagavara oleks 201 tm/ha, jääks eeltoodud hinnangu järgi muudatuste tulemusel ning otsest ja kaudset maksutulu täiendavalt laekumata lühiperspektiivis hinnanguliselt ~4 miljonit eurot ja metsa- puidutööstuse poolt lisandväärtus loomata 8,1 miljoni euro ulatuses. Arvestades pikaajalist mõju majandusele ehk ka järgmist raietsükli (metsa raietsüklikult on arvestatud keskmiselt 80 aastat) väheneb maksutulu aastas ca 50 tuhande euro ulatuses ning lisandväärtus ca 102 tuhat eurot. Arvestades aastase inflatsiooniga 1% jääb riigil saamata tulusid ca 10 miljonit eurot ja kogulisandväärtust loomata ca 20 miljoni euro väärtuses. Eeldusel, et selle muudatuse tõttu sektoris loodav lisandväärtus arvestuslikult väheneb, võib see mõjutada kuni ~2,6 töökohta metsa- ja puidutöötlemise sektoris. Arvutuse eelduseks on teoreetiline võimalus, et täna kaitse all mitteolev ressurss võetaks koheselt kasutusse, mis erinevate piirangute tõttu praktikas saaks realiseeruda vaid piiratud ulatuses (takistused metsaseaduses, ilmastikus, turuhinnas ja omaniku tahtes).

Kaitsealale jääb hooldamist ja osalist taastamist vajavaid niidukooslusi umbes 3 ha. Kehtivad toetusmäärad poollooduslike koosluste hooldamiseks on 85–250 eurot hektari kohta aastas. Poollooduslike koosluste hooldamisega seoses ei kaasne riigile määruse kehtestamisega lisakulusid, kuna hooldatava ala maht võrreldes varasemaga ei suurene.

6. Määruse jõustumine

Määrus jõustub kümnendal päeval pärast Riigi Teatajas avaldamist.

7. Vaidlustamine

Määruse üldkorraldusele ehk haldusakti tunnustele vastavat osa on võimalik vaidlustada, esitades halduskohtumenetluse seadustikus sätestatud korras kaebuse halduskohtusse. Määruses on üldkorralduse regulatsioon suunatud asja (kinnistu) avalik-õigusliku seisundi muutmisele, hõlmates eelkõige asja kasutamist ja käsutamist reguleerivaid sätteid. Seega vastavad määruses üldkorralduse tunnustele sätted, millest tulenevad kinnisasja omanikule või valdajale õigused ja kohustused, mis on konkreetse kinnisasjaga tihedalt seotud ning puudutavad kinnisasja kasutamist või käsutamist. Halduskohtumenetluse seadustiku § 46 lõike 1 kohaselt võib tühistamiskaebuse esitada 30 päeva jooksul kaebajale haldusakti teatavaks tegemisest arvates ja sama paragrahvi lõike 5 kohaselt kaebuse haldusakti õigusvastasuse kindlakstegemiseks kolme aasta jooksul haldusakti andmisest arvates.

8. Eelnõu kooskõlastamine

Eelnõu kooskõlastatakse teiste ministriumidega eelnõude infosüsteemi EIS kaudu. Märkusi on esitanud Eestimaa Looduse Fond ja MTÜ Eesti Metsa Abiks, maaeluministerium on eelnõu kooskõlastanud märkusega (kajastatud tabelis 2). Teised ministriumid on kooskõlastanud eelnõu vaikumisi. Vabariigi Valitsuse reeglendi § 7 lõike 4 kohaselt, kui kooskõlastaja ei ole sama paragrahvi lõigetes 1–3 sätestatud tähtaja jooksul eelnõu kooskõlastanud või jätnud seda põhjendatult kooskõlastamata, loetakse eelnõu kooskõlastatuks.

Tabel 2. EISis laekunud ettepanekud

Märkuse esitaja	Märkuse sisu	Tulemus
Maaeluministerium	1. Täpsustada ja ühtlustada määruses ja seletuskirjas maaparandussüsteemi hoiutõid puudutav sõnastus. 2. Ettepanek esitada seletuskirjas dokumentide konkreetsed veebiaadressid või lingid.	1. Ühtlustasime määruse ja seletuskirja terminoloogia, samuti täiendasime ettepanekust lähtuvalt seletuskirja, kus on mõistet selgitatud. 2. võtame märkuse teadmiseks.
MTÜ Eesti Metsa Abiks	Samad ettepanekud mis on esitatud kaitse-eeskirja avalikustamise ajal.	Kõikidele ettepanekutele on juba vastatud, vastused on kajastatud tabelis 1.
Eestimaa Looduse Fond	1. Teeme ettepaneku Tüdre looduskaitsealal uuendusraieid mitte lubada. 2. Teeme ettepaneku pidada pesitsurahu 1. veebruarist kuni 31. augustini 3. Teeme ettepaneku lisada kaitse-eesmärkide hulka kõik alal leiduvad kaitsealused liigid 4. Teeme ettepaneku keelata raietööde käigus	Eelnõu kohaselt on turberaied lubatud ainult piiranguvööndis, millega kaitse-eesmärke ei kahjustata. Uuendusraiate täielik keeld ei ole põhjendatud, sest piiranguvöönditesse jääb palju ka sellist metsa, mida teatud tingimustel võib majandada (nt hall-lepikud). Samuti on vaja teatud kohtades metsakooslusi raietega kujundada. 2. Tüdre looduskaitsealal tagatakse lindude pesitsusaegne rahu kehtestatavate piirangutega (jahipidamise keeld, rahvaürituse osalejate piirmäär, majandustegevuse

	<p>pinnase kahjustamine ja sätestada eeskirjas, et puidu kokkuvedu võib toimuda ainult külmunud pinnasega.</p> <p>5. Teeme ettepaneku mitte lubada uue maaparandussüsteemi rajamist kaitsealale</p>	<p>keeld sihtkaitsevööndis jmt). Praegu ei ole üldisemat kokkulepet, kuidas sellist piirangut eeskirjadesse lisada ja see teema eeldab üldisemat poliitilist kokkulepet.</p> <p>3. MTÜ Eesti Metsa Abiks on sisult sama ettepaneku juba esitanud. Ettepaneku arvestamata jätmist on selgitatud tabelis 1. Eeskirja § 1 lõike 1 punkti 1 kohaselt on kaitse-eesmärgiks kaitsta /.../ohustatud ja kaitsealuseid liike- st on arvestatud kaitseala elustikuga. Samuti leiame, et eeskirja pole mõistlik erinevaid kaitsealal leiduvaid liike üles loetleda, kuna see oleks selliselt lõplik nimekiri, kuid üldisem eesmärk võimaldab kaitsta kõiki ohustatud ja kaitsealuseid liike.</p> <p>4. eelnõu kohaselt on puidu kokku- ja väljavedu külmumata pinnasega keelatud- ehk siis puidu kokku- ja väljavedu on lubatud külmunud pinnasega. Ettepaneku kohaselt oleks vedu lubatud AINULT külmunud pinnasega. Kaitseala valitseja nõusolekul on lubatud ka muul ajal, kuid see leevendus ongi jäetud selleks, et kui nt ilmaolud ei võimalda, aga millegipärast (teeholdus vms) on ikkagi vajalik külmumata pinnasega töid teha, siis oleks see võimalus. Samuti on selliseid piirkondi, kus pinnas või muld võimaldavad olenemata temperatuurist täiesti edukalt pinnast kahjustamata majandada.</p> <p>5. Uue maaparandussüsteemi rajamine on jäetud kaitseala valitseja kaalutusotsuseks ja eeldab uuringuid ja analüüse uue maaparandussüsteemi rajamise mõjust kaitse-eesmärkidele.</p>
--	---	---